

Zeitschrift: Annalas da la Societad Retorumantscha
Herausgeber: Societad Retorumantscha
Band: 88 (1975)

Rubrik: Litteratura
Autor: [s.n.]

Nutzungsbedingungen

Die ETH-Bibliothek ist die Anbieterin der digitalisierten Zeitschriften auf E-Periodica. Sie besitzt keine Urheberrechte an den Zeitschriften und ist nicht verantwortlich für deren Inhalte. Die Rechte liegen in der Regel bei den Herausgebern beziehungsweise den externen Rechteinhabern. Das Veröffentlichen von Bildern in Print- und Online-Publikationen sowie auf Social Media-Kanälen oder Webseiten ist nur mit vorheriger Genehmigung der Rechteinhaber erlaubt. [Mehr erfahren](#)

Conditions d'utilisation

L'ETH Library est le fournisseur des revues numérisées. Elle ne détient aucun droit d'auteur sur les revues et n'est pas responsable de leur contenu. En règle générale, les droits sont détenus par les éditeurs ou les détenteurs de droits externes. La reproduction d'images dans des publications imprimées ou en ligne ainsi que sur des canaux de médias sociaux ou des sites web n'est autorisée qu'avec l'accord préalable des détenteurs des droits. [En savoir plus](#)

Terms of use

The ETH Library is the provider of the digitised journals. It does not own any copyrights to the journals and is not responsible for their content. The rights usually lie with the publishers or the external rights holders. Publishing images in print and online publications, as well as on social media channels or websites, is only permitted with the prior consent of the rights holders. [Find out more](#)

Download PDF: 02.04.2026

ETH-Bibliothek Zürich, E-Periodica, <https://www.e-periodica.ch>

Litteratura

Dals «Canti» da Giacomo Leopardi (1798-1837)

da Reto Raduolf Bezzola

Ad Andrea Schorta,

algordand ils ans 1929—33 cur ch'ün giuven student da filologia a Turì tshüttaiva qualvoutas eir aint in ün cuors da litteratura dal giuven docent poch plü vegl cu el, chi l'offra hoz per sieus settaunt'ans quaistas nouvas versiuns libramaing fidelas dal grand poet da quels ans, pruvand da mantgnair pü pussibel il pled e il stil «pelegrin», mo stuvaind per forza renunzcher pel pü a la rima.

Segl-Maria 1974

L'infinit

Adüna cher am füt quaist muot solitari,
E quaista saiv, chi da tauntas varts
Da l'ultim orizont la vzüda escluda.
Ma tschantand e guardand, interminabels
Spazis da l'otra vart dad ella e surumauns
Silenzis, e profuondischma quietezza
Eau m'impissand am faindsch; inua per poch
Il cour nu'm stramischa. E scu cha'l vent
Eau od fer ravaschia tres quaista bos-cha, eau quel

Infinit silenzi a quaista vusch
Vegn cumparand; ed eau m'algord l'etern,
E las mortas stagiuns, e la preschainta
E viva, e'l sun ch'ell'ho. Uschè in quaista
Immensited as najainta l'impissamaint;
E'l naufrager m'ais dutsch in quaist grand mer.

Recanati, prümavaira 1819

A la glüna

O graziosa glüna, eau m'algord
Ch'uoss', avaut ün an, sün quaista collina
Eau gniva plain d'anguoscha a't guarder:
E tü pendaivast alura sur quel god
Uschè scu uossa, cha tuot tü il sclareschast.
Ma tuorbla e tremblanta da las larmas
Chi'm gnivan süls tschagls, a mieus ögls
Tia fatscha appariva, cha turmanteda
Eira mia vita: ed ais, e nu müda stil,
O mia diletta glüna. E pür am güda
L'algordanza, e il numner l'eted
Da mia dulur. O cu as so gro
Al temp da giuventüna, cur ch'auncha lungia
Ais la spranza e cuort ho la memüergia il cuors,
L'algorder da las chosas passedas,
Schabain tristas, e cha l'anguoscha düra.

Recanati, lügl 1819

La saira dal di da festa

Dutscha e clera ais la not e sainza vent,
E quaida sur ils tets ed immez ils üerts
Posa la glüna, e da dalöntschevela
Seraina mincha muntagna. O duonn'ameda,

Fingio tascha mincha senda, e da las lobgias
 Rera traglüscha la notturna lampa.
 Tü dormast, cha sön bainvgnieu t'accogliet
 In tias quaidas chambras, e üngün pisser
 Nu't turmainta; e fingio nu sest ne t'impaissast
 Che profuonda pleja cha tü'm avrittast immez il pet.
 Tü dormast: eau quaist tschêl, chi uschè benign
 M'appera in vista, a salüder m'avaunz,
 E l'antica natüra tuotpussaunta,
 Chi am fet a l'anguoscha. A te la spraunza
 Schnaj eau, am dschet ella, eir la spraunza; ed oter
 Nu dess glüscher in tieus ögls cu larmas.
 Quaist di füt solen: uossa da sulazs
 Pigliast tü pos; e forsa t'algordast
 In sömmi a quaunts hoz tü plaschettast, e quaunts
 Plaschettan a te: na eau, na cha speress
 Da't gnir adimmaint. Intaunt am dumand
 Quaunt chi'm resta da viver, e cò per terra
 Am бүt eau, e sbreg, e trembl. O dis schnuaivels
 In uschè giuvna eted! Ai, per la via
 Od na dalöntschi il chaunt solitari
 Da l'artischaun, chi tuorna a tarda not,
 Ziev'ils sulazs, a sieu pover albiereg;
 E crudelmaing as straundscha mieu cour,
 A m'impisser cu cha tuot sül muond passa
 E bod stizi nu lascha. Guarda, fingio ais fügieu
 Il di festiv, e zieva il festiv il di
 Vain da lavur, e davent porta il temp
 Minch'evenimaint umaun. Uoss'inua ais il sun
 Dals pövels antics? Uoss'inua ais la vusch
 Da noss famus perdavaunts, e il grand imperi
 Da quella Roma, e las armas, e la frantur
 Chi errand giaiva sur la terra e l'ocean?
 Tuot ais pêschi e silenzi, e tuot posa
 Il muond, e pü dad els nu's discorra.
 In mia prüma eted, cur cha's spetta
 Bramusamaing il di festiv, uossa zieva
 Ch'el eira stüz, eau dulurusamaing sdasdo

Schmachaiva ils cuschins; ed illa tarda not
S'udiva ün chaunt, per las sendas
As perdand murir a poch a poch,
Fingio similmang am strendschaiva il cour.

Recanati, october 1820

A Silvia

Silvia, t'algordast tü auncha
Da quel temp da tia vita mortela,
Cur cha bellezza splenduraiva
In tieus ögls riaints e fügitivs,
E tü, leid'e pensierusa, al sögl
Da giuventün'muntaivast?

A strasunaivan las quaidas
Staunzas, e las vias d'intuorn,
Da tieu chaunt cuntin,
Cur cha a las lavuors feminilas attenda
Tü tschantaivast, uschè cuntainta
Da quel avegnir cha tü in immaint avaivast.
Que eira il meg plain uduors: e tü solaivast
Uschè il di passer.

Eau ils stüdis plaschaivels
Per mumaints laschand e'ls fögls stantus,
Inua cha da mieu prüm temp
E da me eau spendaiva la megladra part,
Da las lobgias dal chesamaint patern
Eau tendaiva l'uraglia al sun da tia vusch,
Ed al maun chi spert
Percurriva la fadiusa taila.
Eau guardaiva il tschèl serain,
Las vias surduredas e'ls üerts,
E cò dalöntschi il mer e lo il munt.
Laungia mortela nu disch
Que ch'eau sentiva i'l cour.

Che dutschs impissamaints,
Che spraunzas, che cours, o Silvia!
Cu ans appariva alura
La vita umauna e la sort!
Cur cha m'algord da taunta spraunza,
Ün affet m'opprima
Crüj e sconsolo,
Ed eau tuorn cun dulur a sentir mia svantüra.
O natüra, o natüra,
Perche nu rendast pü tard
Que cha tü impromettast alura? perche uschè
Ingianast tü tieus figls?

Tü, aunz cha l'inviern fess spassir las ervas,
Dal mel zuppo attacheda e ruotta,
Perivast, o fraischla giuvna, e tü nu vzaivast
La flur da tieus ans;
Nu't lusingiaivan il cour
Ils dutschs lods da la chavlüra naira,
Ne'ls sguards inamuros e spevgs;
Ne cun te las cumpagnas als dis festivs
Nu discurrivan d'amur.

Eir periva bainbod
Ma dutscha spraunza: eir a mieus ans
Schnajet la sort
La giuventüna, ai cu,
Cu passeda est tü
Chera cumpagna da mia giuvn'eted,
Mia spraunza cumplaunta!
Ais quaist quel muond? quaists
Ils dalets, l'amur, las ouvras, ils evenimaints
Dals quêls nus taunt discurrittans insembel?
Quaista la sort dals pövels umauns?
A l'apparir dal vaira
Tü, povra, crudettast: e cul maun
La fraida mort ed üna fossa nüda
Mussaivast da dalöntsches.

Pisa, 20 avrigl 1828

Il merl blou

(Il passero solitario)

Da süsom la tuor antica,
Merl solitari, a la champagna
Tü vest chantand fin cha nu moura il di;
E l'armonia erra per la val.
Prümavaira intuorn
Glüscha i'l ajer, e per ils champs giubilescha,
Ushè ch'in la guardand ella commouva il cour.
Tü odast scossas baschler, mügir las malgias;
Ils oters utschels cuntaints, a gara insembel
Per il tschêl aviert faun milli girs,
Festagiand eir els lur meglder temp:
Tü pensierus da la vart tuot guardast;
Ne cumpagns, ne svouls,
Nu t'importa l'allegria, tü s-chivast ils spass;
Tü chauntast, e uschè passaintast
Da l'an e da ta vita la pü bella flur.

O quaunt sumaglia
A tieu custüm il mieu! Sulaz ed arir,
Da la giuvna eted dutscha famiglia,
e tü sour da giuventüna, amur,
Suspir amar dals dis chi vegnan,
Nu'm tuocho, eau nu se cu; anzi dad els
Squasi füg eau dalöntschi
Squasi eremit, ed ester
A mieu lö nativ,
Eau pass da mieu viver la prümavaira.
Quaist di chi oramai ceda a la saira,
Festager ün soula in nos vih.
Tü odast cuour i'l serain ün sun da sain,
Tü odast ün spess tuner da channas da fier,
Chi rimbomba dalöntschi dad acla ad acla.
La giuventüna dal lö
Lascha las chesas, e per las vias as deresa;

E guarda e vain guardeda, ed in cour s'allegra.
Eau solitari giand our da quaista vart dalöntschi in champagna,
Mincha dalet e gö
Surtir per oters temps: e intaunt mieu sguard
stendieu our i'l ajer chi glüscha
Vain ferieu dal sulagl chi traunter ils munts dalöntschi,
Zieva il di serain,
Crudand as perda, e pera ch'el disch
Cha la beeda giuventüna vain al main.

Tü, utschein tuot sulet, gnieu a la saira
Dal viver cha daron a te las stailas,
Tschert da tieu custüm
Nu't dularost; cha da natüra ais il früt
Mincha giavüsch cha vus avais.
A me, scha da la vegldüna
Il sgrischaivel sögl
Nun attaundschi d'eviter,
Cur cha müts quaists ögls saron al cour d'ün oter,
E cha'l muond sarò vöd per els, e il di futur
Dal di preschaint pü fastidius e s-chür,
Che m'appariro quaista vögliä?
Che quaists mieus ans? che eau svesch?
Ai, eau m'arüvlarò, e suvenz
Ma sconsolo, am volvarò inavous.

Recanati, gün 1829

Las algurdaunzas

Bellas stailas da l'Uorsa*, eau nu crajaiva
Da turner scu üsito a's contempler
Sül zardin patern splenduraintas,
A radschuner cun vus da las fnestras
Da quaista dmura inua abitaiva da mat,

* la constellaziun dal char grand.

E cha da mieus dalets eau vzet la fin.
Quauntas imegnas ün temp, e quaunts sömmis
Vos aspet in mi'orma creet
E las glüschs da vossas cumpagnas! Alura
Ch'eau, müt, tschanto sül tschisp verdaint,
Solaiva passanter gran'part da las sairas
Guardand il tschêl, e tadland il chaunt
Da la rauna dalöntschi illa champagna?
E il vermin da glüschi erraiva dasper las saivs
E süllas eras, a schuschuraivan al vent
Las alleas in flur, ed ils cipress
Lo aint il god; e suot il tet patern
S'udiva las diversas vuschs, e las quaidas
Lavuors dals servituors. E che impissamaints immens
Che dutschs sömmis m'inspiret la vista
Da quel mer luntaun, quels munts azurs,
Cha scuvr da cò, e cha surmunter ün di
Eau m'impissaiva, muonds misterius, misteriusa
Vantüra imaginand al viver mieu!
Ignorand mia sort, e quauntas voutas
Quaista vita dulurusa e nüda
Avesse eau gugent müdo cun la mort.

Ne il cour nu'm dschaiva cha la giuvna eted
Eau füess cundanno da consümer in quaist
Vih nativ sulvedi, traunter üna glied
Grossera, vila; per la quela noms curius, e suvenz
Chaschun per arir e's divertir,
Sun scienza e savair; chi m'ödiescha e fügen,
Bain na per invilgia, ch'ella nu'm retegna
Per dapü cu se svesa, ma perche ch'ella stima
Ch'eau per tel am tegna i'l fuonz da mieu cour, schabain
Cha vers üngün eau mê da que nu fatsch segn.
Cò pass eau ils ans, abanduno, in s-chürdüna,
Sainza amur, sainza vita; ed asper per forza
Illa rotscha dals melvugliants eau dvaint:
Cò da pieted am schnüd eau e da virtüds
Ed ün spredscheder dals umauns am fatsch,

Pervia da la scossa chi m'ais daspera: e intaunt
Svoula davent il giuven temp; pü cher
Cu la fama e l'urbeja, pü cu la püra
Glüsch dal di, e'l flader: eau at perd
Sainza ün dalet, inütilmaing in quaista
Dmura inumauna, immez las anguoschas,
O tü da la nüda vita, unica flur.

Il vent vain purtand il sun da l'ura
Da la tuor dal vih. Cuffüert eira
Quaist sun, eau m'algor, a mas nots,
Cur cha mattet, illa s-chüra staunza
Cun cuntins schnuizis eau vagliaiva,
Suspirand vers la damaun. Cò nun ais chosa
Ch'eau vezza u ch'eau sainta, da la quela ün'imegna in me
Nu tuorna, ed ün dutsch algord nu's sdasda,
Dutsch scu tel; ma cun dulur as svaglia
L'impissamaint dal preschaint, ün vaun desideri
Dal passo, scha eir trist, e il dir: eau füt.
Quella lobgia lo vi, vouta als ultims
Razs dal di; quaists mürs pittüros,
Quellas malgias rapreschantedas, e'l Sulagl chi nascha
Sülla solitaria champagna, a mias uras oziusas
Spordschettan milli dalets, alura cha a mieu flaunch
Staiva, tschantschand, mieu pussaunt errur
Adüna, inua ch'eau füss. In quaistas selas anticas,
A la splendor da la naiv, intuorn quaistas
Vastas fnestras al vent chi tschüvlaiva,
Rimbombaivan ils sulazs e l'allegria
Da mias vuschs al temp cha'l crudel, indegn
Misteri da las chosas a nus as muossa
Plain dutschezza; e quella na giodida, intera vita
Il giuven mat, scu amant inexpert,
Vita plaina d'ingians cun plaschair containpla
E üna celesta bellezza s'imaginand admira.

O sprauzas, o sprauzas, grazius ingians
Da mia prüma eted! adüna favland

tuorn eau a vus; cha cul ir dal temp,
Cul müder d'affets e d'impissamaints,
Nu se as schmancher. Fantasma, eau incleg
Sun la glüergia e l'unur; dalets e bains
Spür desideri; ün früt nun ho la vita,
Inütila misiergia. E schabain cha vöds
Sun mieus ans, schabain cha desert e s-chür
Ais mieu stedi mortel, poch am piglia
La sort, eau vez bain. Ai, ma qualvoutas
A vus darcho m'impais, o mias sprauzas anticas,
Ed a quel mieu prüm cher imaginer;
Alura vez darcho mieu viver uschè vil
Ed uschè dolaint, e cha la mort ais que
Chi da taunta sprauza hoz m'avaunza;
Eau saint as straundscher mieu cour, saint cha dal tuot
Am consoler nu se da mieu destin.
E cur cha pür memma quaist'invocheda mort
Am sarò daspera, e sarò cò la fin
Da mia svantüra; cur cha la terra
Am sarò estra val, e cha da mieu sguard
Fügirò l'avegnir; da vus per tschert
M'algordarò; e quell'imegna auncha
Suspirer am farò, am sarò dür
D'avair vivieu invaun, e la dutschezza
Dal di fatel temprarò l'anguoscha.

E fingio al prüm temp da giuvenil intim tumult
Da cuntantezza, d'anguoschas e da giavüschs,
Clamet eau la mort püssas voutas, e lungiamaing
Am tschantet lo al batschigl
M'impissand da tschesser in quellas ovas
La sprauza e mia dulur. Pü tard, per düra
Menda, purto in prievel da vita
Cumplandschet la bella giuventüna, e la flur
Da mieus povers dis, chi uschè bod
Crudaiva: e suvenz a tardas uras, tschanto
Sül let consciaint, dulurusamaing
A la debla glüsch poetand,

M'almantet culs silenzis e cun la not
Da la vita fügitiva, ed a me sves
Gnand al main, chantet ün chaunt da led.

Chi s'algorder po sainza suspirs,
O prüm apparir da giuventüna, o dis
Plaschaivels ed ineffabels, cur cha
A l'hom mortel inchanto la prüma vouta
Surrian las giuvnas; a gara intuorn
Mincha chosa surria; l'invilgia tascha
Na sdasded'auncha ubain benigna; e squasi
(Inüsiteda müravaglia!) il muond
Il maun charitataivel al spordscha,
Sieus erruors s-chüsa, fo festa a sieu nouv
Turner à la vita, e s'inclinand
Muossa cha per signur el l'accoglia e clama?
Dis fügitivs! sumagliand al straglüschi
Sun fingio sparieus. E che mortel inconsciaint
Da svantüra po esser, scha per el passeda ais
Quella bella stagiun, scha sieu temp furtüno,
Scha giuventüna, ai giuventüna ais stüzza?

O Nerina! e da te forsa nun od eau
Discuorrer quaists lös? Crudedada forsa
Da mieus impissamaints est tü? Inua est ida,
Cha cò da te be l'algurdaunza
Eau chat, mia dutschezza? Pü nun at vezza
Quaista terra natela, quella fnestra
D'inua tü solaivast am favler, e d'inua
Trist reglüscha da las stailas il raz,
Ell'ais deserta. Inua est, cha pü nun od
Resuner ta vusch, scu ün di,
Cur cha a mincha luntaun accent da tieus leivs,
Cur ch'el am tuchaiva, ma fatscha
As sculuriva? Oter temp, tieus dis
Füttan, mia dutscha amur. Tü passettast. Ad oters
Tuocho hoz da passer sülla terra,
E d'abiter quaistas collinas in flur.

Ma spert tü passettast, e scu ün sömmi
 Füt tia vita. Tü giaivast sutand, sün ta fatscha
 Il dalet splenduraiva, splenduraiva i'ls ögls
 Quel imaginer plain fiduzcha, quella glüsch
 Da giuventüna, cur cha la sort il stüzzet,
 E tü giaschaivast. Ai Nerina! in cour am regna
 L'antica amur. Scha a festa auncha qualvoutas
 Scha per tramegls eau am mouv, a me svess
 Eau di: ò Nerina, a tramegls, a festas
 Tü pü nu t'iffittast, tü pü nun at mouvast.
 Scha tuorna il meg, e cha manzinas e suns
 Ils marus vaun purtand a las mattas,
 Eau di: Nerina mia, per te nu tuorna
 La prümavaira mê, nu tuorna l'amur.
 Mincha di serain, mincha spuonda
 In flur ch'eau guard, mincha giodair ch'eau saint,
 Di eau: Nerina uoss'pü nu gioda; ils champs,
 L'ajer nu vezz'la. Ai tü passettast, etern
 Mieu suspir: passettast: e cumpagna sarò
 Da mincha riaint imaginer, da tuot
 Mieus sens d'affet, trists e chers
 Muvimaints dal cour, l'algurdaunza crudela.

Recanati, 26 avuost—12 settember 1829

La quaidezza zieva la strasora
 (La quiete dopo la tempesta)

Passeda ais la strasora:
 Eau od utschels chi faun festa, e la gillina,
 Turneda our sülla via,
 Chi repeta sieu viers. Guarda lo il serain
 Chi rumpa lo vers saira, a la muntagna;
 As sgombra la champagna,
 E cler illa val il flüm appera.
 Mincha cour s'allegra, da mincha vart
 Resüsta il rumuröz

E tuorna la lavur üsiteda.
 L'artischaun a garder il tschêl auncha ümid,
 Cun l'ouvra in maun, chantand,
 As fo sün üsch; a prova
 Vain our la femnetta a piglier ova
 Da la nouva plövgia;
 E'l früttaröl renova
 Da senda in senda
 Il clam quotidianaun.
 Guarda il Sulagl chi tuorna, cu ch'el surria
 Per ils muots e las villas. Ell'evra ils balcuns,
 Las terrazzas e lobgias, la famiglia:
 E, da la via currainta odast da dalöntschi
 Sclingöz da sunagls; il char chi sgrizcha
 Dal passager chi sa via repiglia.
 Mincha cour s'allegra.
 Uschè dutscha, uschè agradida
 Cura ais ella, scu uossa, la vita?
 Cura cun taunt amur
 S'ado l'hom a sieus stüdis?
 U tuorna a l'ouvra? U chosa nouva intraprenda?
 Cura da sieus mels main s'alorda'l?
 Plaschair figl da l'anguscha;
 Dalet vaun, chi ais früt
 Da la temma passeda, da la quela s'inschnuit
 E's spavantet da la mort
 Quel chi la vita ödiaiva:
 Da la quela in lung turmaint,
 Fraida, sainza pled, schmorta
 Süjet la glied e tremblet, vrand
 Mossas per ans offender
 Sajettas, nüvlas e vent.
 Sun quaists tieus duns,
 O natüra curtaisa,
 Sun quaists ils dalets
 Cha tü spordschast als mortels, sortir da paina
 Ais dalet tar nus.
 Painas spandast our a profusiun; la dulur

Spontana vain; e dal plaschair, que taunt
Chi per miracul e müravaglia qualvoutas
Nascha d'anguoscha, ais grand guadagn. Umauna
Schlatta chera als eterns! furtüneda avuonda
Scha flader t'ais permiss
Da alchüna dulur: beeda
Scha da mincha dulur at guarescha la mort.

Recanati, 17—20 settember 1829

La sanda da la vschinauncha
(Il sabato del villaggio)

La giuvnetta vain da la champagna,
Vers il tramunt dal sulagl,
Cun sieu fasch dad erva; e porta in maun
Ûn püsclin da rösas e violas,
Cul quèl, scu ch'ella soula,
Ad urner ell'as prepara
Damaun, al di da festa, il pet e'ls chavels.
Cullas chantunaisas tschaunta,
Sülla s-chela a filer la veglietta,
Vers lo inua cha's perda il di;
Quintand da sieu bun temp,
Cur ch'ella al di da la festa s'urnaiva,
Ed auncha sauna e flincha
Solaiva suter la saira cun quels
Ch'ell'avaiva scu cumpagns da si'eted pü bella.
Fingio tuot l'ajer s'ins-chüra,
A tuorna azur il serain, a tuornan sumbrivas
Giò da collinas e tets,
A l'alva glüsch da la glüna nouva.
Uossa il sain do il segn
Da la festa chi vain;
Ed a quel sun tü dschessast
Cha il cour as cufforta.
Ils iffaunts rumurand

Sülla plazzetta in rotschas,
E cò e lo saglind,
Faun ün alleger fracasch:
E intaunt tuorna a sia s-charsa tschaina,
Tschüvland il zappadur,
E per se s'impaisa al di da sieu pos.

Alura cur ch'intuorn az stüzza minch'otra glüsch,
E tuot l'oter tascha,
Odast il martè chi picha, odast la resgia
Dal falegnam chi vaglia
Illa butia serreda, a la lampa dad öli,
E fastina, e's sforza
Da furnir l'ouvra aunz il sclarir da l'alva.

Quaist dals set ais il di pü agradiu,
Plain sprauza e dalet:
Damaun tristezza e fastidi
Purtaron las uras, e al solit straschin
Minchün in impissamaint retuorna.

Mattet da spass,
Quaist'eted chi flurescha
Ais scu ün di plain algrezcha,
Di cler, serain,
Chi precuorra a la festa da tia vita.
Gioda, mieu mat, stedi dutsch,
Stagiun allegra ais que.
Oter dir nu vögl eau; ma cha tia festa
Eir scha tarda a gnir nu't saja greiva.

Recanati, 20—29 settember 1829

Chaunt da not dad ün pastur errant da l'Asia

Che fest tü glüna, al tschêl? Dim, che fest,
Silenziusa glüna?
Tü vainst sü la saira, e vest
Contemplant ils deserts; alura at pozzast.
Nun est auncha cuntainta

Da girer da növ las eternas vias?
 Auncha nu't stüfchaintast, auncha voust tü adüna
 Guarder quaistas vals?
 A tia vita sumaglia
 La vita dal pastur.
 El alva al fer dal di;
 Chatscha la scossa inavaunt per il champ, e vezza
 Scossas, funtaunas ed ervas;
 Alura staungel pos'el vers saira:
 Oter mê el nu spera.
 Dim, o glüna: che vela
 Al pastur la vita,
 Vossa vita a vus? dim: a che tenda
 Quaist mieu girer uschè cuort,
 Tia cuorsa immortela?
 Ûn vegliet alv, indeblieu,
 Mez vstieu e scuz,
 Cun greivischem fasch süllas spedlas,
 Per muntagnas e per vals,
 Sur sassa agüzza, ed ot sablum, e chavorgias,
 Al vent, a strasora, e cur cha s'inflamma
 L'ura, e cur ch'ella dschela,
 Cuorra vi, cuorra, sadagia,
 Traversa torrents e fops,
 Crouda, s'adoza e pü e pü fastina,
 Sainza posa u surleivg,
 Sdratschlieu, plain saung; infin ch'el arriva
 Lo inua cha la via
 Ed inua cha il lung sfadier tendaiva:
 Abiss schnuaivel, immens,
 Inua ch'el precipitand tuot schmauncha.
 Verna* glüna, tela
 Ais la vita mortela.
 L'hom nascha a la fadia
 E ris-ch da mort ais la naschentscha.
 El indüra paina e turmaint

* Vergina

Scu prüma chosa; ed al principi s'vess
La mamma e'l genitur
As mettan a'l consoler d'esser naschieu.
Cur ch'el alura vain creschind,
L'ün e l'oter al sustegna, e adüna darcho
Cun fats e cun plets
Da'l der curaschi s'indschegna,
A'l cufforter dal stedi umaun:
Oter servezzan pü grat
Nu faun ils genituors als iffaunts.
Ma perche der a la glüsch dal sulagl,
Perche redscher in vita
Quel ch'ün sto alura da la vita consolar?
Scha la vita ais svantüra,
Perche tar nus ella düra?
Intacta glüna, tel
Ais il stedi mortel.
Ma tü mortela nun est
E forse mieu dir bain poch t'importa.

Epür, tü sul suletta, eterna pelegrina,
Chi uschè pensierusa est, forse inclegiast,
Che cha quaist viver terrester,
Nos patir, suspierer saja;
Che cha saja quaist murir, quaist suprem
Sculurir da l'apparentscha,
E'l perir da la terra e'l gnir almain
Da mincha üsiteda cumpagnia chi ama.
E tü tschert inclegiast
Il perche da las chosas, e vezzast il früt
Da la damaun, da la saira,
Dal müt infinit ir dal temp.
Tü sest, tü tschert, a che dutsch'amur
Surria la prümavaira,
A che güda l'ardur, a che prochatscha
L'inviern cun sieus glatschs.
Milli chosas sest tü, milli scuvrast,
Chi sun zuppedas al simpel pastur.
Suvenz cur ch'eau at guard

A ster uschè mütta sülla deserta planüra,
 Chi, cun sieu luntaun orizont al tschêl confina;
 Ubain cun ma scossa
 Tü'm accumpagnast pass a pass viaggiand;
 E cur ch'èau guard vi al tschêl arder las stailas;
 Di eau per me m'impissand:
 Perche tauntas fuschellas?
 Che fo l'ajer infinit e quel profuond
 Infinit serain? che voul dir quaista
 Suldüna immensa? ed eau chi sun eau?
 Uschè per me radschun eau: e da la staunza
 Schmisüreda e superba,
 E da l'innunbrabla famiglia;
 Alura da taunt operer, da taunts muvimaints
 Da mincha chosa celesta, da mincha terresta chosa,
 Girand sainza pos,
 Per turner adüna lo d'inua s'haun mossas;
 Üngün üs, üngün früt
 Ingiuviner nu se. Ma tü per tschert,
 Giuvnetta immortela, cugnuoschast il tuot.
 Que cugnuosch eau e saint,
 Cha dal girer etern,
 Cha da mieu fraischel esser,
 Qualche bain u cuntantezza
 Avrò fors'ün oter; per me la vita ais ün mel.

O scossa mia chi posast, o tü beeda,
 Chi ta misiergia, eau craj, nu sest!
 Quaunt t'invilg eau!
 Na be perche d'anguoscha
 Tü vivast bod libra;
 Cha mincha stainta, mincha dan,
 Minch'extrema temma schmaunchast dalum;
 Ma perche ranchüra mê tü nu saintast.
 Cur cha tü geschast a la sumbriva, sün l'erva,
 Est quaida e cuntainta;
 E gran'part da l'an
 Sainza fastidi in quel stedi consümast.
 Eir eau tschaunt süll'erva, a la sumbriva,

E ün fastidi am schmacha
 L'orma, ed ün sprun squasi am puondscha
 Uschè cha, tschantand, pü cu mê sun dalöntscha
 Da chatter pêsch e lö.
 Epür ünguotta nu bram eau,
 E nun he fin cò chaschun da'm plaundscher.
 Que cha tü giodast u quaunt,
 Nu se già dir; ma furtüeneda est tü.
 Ed eau in pü giod poch.
 O ma scossa, ne da que nu'm almaint eau,
 Scha tü discuorrer savessast, eau dumandess:
 Dim perche giaschand
 Libramaing, oziusa,
 As cuntainta mincha limargia;
 E me, scha gesch in pos, il fastidi m'assaglia?
 Forsa sch'eau avess las elas
 Da svuler sur las nüvlas,
 E quinter las stailas üna ad üna,
 Ed errer scu il tun da tschima a tschima,
 Pü furtüno füss eau, ma dutscha scossa,
 Pü furtüno füss eau, candida glüna.
 U forsa s'ingianna dal vair,
 Guardand da l'oter la sort, l'impissamaint:
 Forsa in che fuorma, in che
 Stedi chi saja, in tanna u chüna
 Ais funest a chi nascha il di natel.

Recanati, 22 october 1829—9 avrigl 1830

A se svess

Uossa posarost per adüna,
 Mieu staungel cour. Perieu l'ultim ingian
 Ch'eau am crajaiva etern. Perit. Bain saint eau
 In nus dals chers ingians,
 Na be la spraunza, il desideri ais stüz.
 Posa per adüna. Avuonda

Palpitettast. El nu vela ünguotta
Tieu batter, ne da suspirs ais degna
La terra. Amarezza e disgust
La vita, oter ünguotta; e büergia ais il muond.
Quaidat oramai, despera
L'ultima vouta. A nos gener la sort
Nu det oter cu'l murir. Oramai at spredscha
La natüra, la trida
Pussaunza chi, zuppeda, a cumön dan cò regna
E l'infinita vanited da tuot.

Firenze, aunz il settember 1833

Chasper Po e sia versiun da Wilhelm Busch

da Jon Pult

Da Sent derivan bainquants homens da spiert ed originals. In cumpagnia da Peider Linsel as vezzaiva minchatant ad ün homet da tuot aigna taimpra, a sar Chasper Po. Amenduos sun morts ill'età dad 80 ons ed han passantà, sco'ls blers randulins da Sent, üna buna part da lur vita a l'ester, exprimind in vers l'increschantüna per la natüra e vita engiadinaisa.

Mo che gronda differenza tanter quists duos Sentiners! D'üna vart la figüra marcanta e cultivada da Peider Linsel, il poet sensibel e profund, il perscrutader ed admonitur, consciaint da sia mischiun, üna persunalità critica chi nu pigliaiva inguotta a la ligera. Da l'otra vart «il spiritus ami» e «surriaint fatalist»¹ Chasper Po, poet improvisader, hom da l'umor e da la cuturella, cul minz da rier in fatscha, l'ögliada da spass, il chapè ün pa tort, il toscan in bocca. Ingio ch'el capitaiva, portaiva'l allegria. El büttaiva nan seis vers a bun stim, magari sün banc d'porta, a l'ustaria tanter ün quintin e l'oter, giond a spass o eir in büro, al temp ch'el d'eira impiegà a Triest, plü tard a Berna ed a La Spezia. El notaiva seis vers in taquints, sün fögls sparpagliats, palperis d'uffizi, vegls quaderns da scolars, minchatant eir be sün s-chaclas da cigarettas. Uschè es i bler a perder, prunas da poesias occasionalas, gratulaziuns, invids, bainvgnüts, menüs e.u.i. «Poesias d'ocasiun sun sco buorras da savun» dschaiva'l sves e nu faiva bler cas da seis vers «alats e salats».

La raccolta stampada nun es gronda. Id ha vulgü l'iniziativa da

¹ Peider Linsel til nomna uschea in üna da sias duos poesias dedichadas a Chasper Po (Peider Linsel, ediziun centenara p. 150/1).

Peider Linsel per publichar illas Annalas 49 e sco squitsch zavrà la collecziun «Da piz a chantun». Quella cuntegna ün pêr da sias plü deliziusas poesias, sco p. e. il fin quader engiadinais «Impreschiun d'indumengias», il cuntschaint sonet «Poet e tegnacudeschs», las umorescas «La figlia da l'ustera», «Il prisol». Alch vers da Chasper Po han chattà la via aint il pövel e sun dvantats bod proverbials. Pensain a «Ün hom pitschnin e malgragià ün schnat donnun vaiva spusà», a «Pacas e cuortas predgias tudais-chas, bleras e lungas liongias frais-chas» o «Al Pegasus nu's po dir hü, be cur ch'el voul l'armaint sta sü». Varsaquantas poesias sun sparpagliadas in noss periodics, ed alch manuscrits inediti conserva üna abiadia dal poet, duonna Lolo Zisler-Bazzell a Sent.

Indicaziuns davart sia vita ed ouvra chattaina aint ils necrologs scrits dad Andri Augustin illas Annalas 52 e da Chasper Pult i'l Chalender ladin 1938. Peider Linsel illa Musa rumantscha recugnuoscha la gronda facilità da rima cul spiritus «pizch» a la fin da la poesia. Andri Peer admirescha il talent natüral, l'umur inconfundibel e «l'arguzia fiorentina» da Chasper Po. Luisa Famos in Radioscola 10 (1965) 1. cudaschet til characterisescha cun fin inolet e til nomna «nos meglider poet umoristic ladin».

El ha propa ün umur chi surleivgia, ün vaira umur vallader. Eir las chosas chi til stan fich a cour, il destin dal rumantsch, sa'l cundir cun plets divertavels. Quels toccan plü sül viv co tschertas poesias d'admoniziun. Pensain a seis famus retuorn in Engiadina «Mo cur ch'el riva il patriot ...». Tipica es bain la surpraisa finala, quella pizchadina chi tainta sainza far mal. El faiva jent seis spass culs amis. A la cuntschainta lirica da Peider Linsel «O sblacha fluoretta, tü vainst massa bod» replichescha'l in üna spezcha da cunterpoesia «O chara flurina, tü vainst massa tard»! (Chalender ladin 1938, p. 25).

In sia modestia as nomnaiva'l plü rimader co poet. El d'eira ün dilettant aint il bun sen dal pled, seguiva al gust da seis temp per ideals romantics e patriotics. Sco tants da noss randulins vaiva'l ün spiert avert e generus. Sia lingua d'eira quella dals emigrants in Italia. Minchatant mettaiva'l aint eir ün baccun tudais-ch per effet comic, sco chi's solaiva far in tscherts pasquints. Quai dà a sia ouvra üna s-chetta savur sentinra.

Chasper Po ha eir fat diversas traducziuns. El d'eira ter versà illa litteratura taliana e tudais-cha e vaiva gust da rumantschar poesias

chi til plaschaivan. Quai til es gratià nögliä mal, grazcha a sia flexibilità linguistica e seis duns poetics. Mo el as permettaiva libertats vaira grondas in sias adaptaziuns rumantschas. Perfin alch scenas our da la Divina Commedia ha'l provà da vertir in rumantsch. I's tratta d'üna traducziun fich libra o plütost d'ün commentar in vers rumantschs dal grond poem da Dante.²

Bain plü dastrusch til staiva la poesia umoristica da Wilhelm Busch. Per üna da sias abiadias ed ün'otra giuvna parainta a La Spezia ha'l tradüt dal 1920 l'inter «Max und Moritz». Mo eir quia va'l per part aignas vias e müda pustüt la fin brutala e crudela da l'original tudais-ch in ün raquint da taimpra plü umana e latina. Ils disegns da Busch nu's cunfan trasoura culla varianta rumantscha. Quai es stat l'impedimaint cha la versiun nun es gnüda publichada fin uossa.³ Andri Augustin aint il necrolog cità survart vaiva dat be cuorts insais da la traducziun. Nus vain il plaschair dad edir quia l'ouvra intera. Ella consista in 7 chapitels o baschattas. Nus vain respettà la fuorma originala cun alch talianissemms e qualche vers ün pa zoppagiants, mo il text es adattà a l'ortografia dad hoz.⁴

Max e Moritz da Wilhelm Busch

verti libramaing da Chasper Po

Max e Moritz d'eiran duos mats
lumbarduns e sten sfarfats;
lumparias faivna adüna:
raquintar as vögl qualchüna.

² In manuscrit vaina chattà parts dal chant I, III e V da l'Inferno. Jachen Luzzi ha dat üna versiun ladina dal chant I e II da l'Inferno illas Annalas 61. Sco chi para s'ha occupà eir Artur Caflisch in seis ultims ons d'üna traducziun da la Divina Commedia.

³ Percunter ha Chasper Sarott dat oura üna traducziun plü fidela a l'original: Jon e Din, l'istorgia da duos malomers (Turi, Raschèr, 1954).

⁴ Nus vain gnü a disposiziun üna copcha dactililografada dal manuscrit original. Ella es pervgnüda a Chasper Pult tras ün quina dal poet, il traductur federal Men Mosca a Berna. Quel propuona in üna charta accumpagnatoria dals 12 favrer 1921 da repassar il text e til publicar illas Annalas.

Baschatta nr. 1

Lur vaschina, duonna Tina,
possedaiva üna giallina,
üna pula grassa e bella
(d'inrar s'vezza üna sco quella).
«Uà, scha no tilla tschüffessan,
ün bun rost cun quella fessan.»
E subit quels lumbarduns
fettan sü cun alch baccuns
ün s-charnütsch (robass na finas
mo chi plascha a las giallinas)
e, cur ch'ella gnit daspera,
dettna il cop culla manera.
Dal güblöz da la giallina
nan currond gnit duonna Tina;
ils duos puobs sco'l vent müschettan
mo la pula là laschettan;
però quella, malavita,
plü nu daiva segns da vita.
Duonna Tina sten cridet,
schi, quai d'eira seis dalet,
üna pula grassa, bella,
mâ's vezzet üna sco quella.
Mo la dschet infin: «Che far?
l'unic es da la brassar».
Mo listess per sa giallina
sten plondschaiva duonna Tina,
mo quels duos, Max e Moritz,
gnanca zich d'eiran afflicts,
anzi, i staivan già stübgiond
nouv malom; malom seguond.

Baschatta nr. 2

Attristada amo dafatta
duonna Tina pro la platta

sta attenta co chi brassa
sa giallina bella, grassa.
«Che odor! Eir davo morta
quella buna amo cufforta.
Sch'amo viv füss bun Daniel,
schi mangessa'l jent eir el,
mo eir craut lur' lessa'l pro,
bun ch'eu pens, vegn per davo».
Uschè dschet'la duonna Tina
e get oura da cuschina;
'la laschet però sül lö
sco guardian da chadafö
seis fidel e brav Filax.
Mo intant Moritz e Max
fat già vaivan lur proget:
Svelt tuots duos gettan sün tet,
sün il tet da la vaschina
— povra povra duonna Tina! —.
Sü cun els vaivna portà
ün bastun, e a quel lià
üna lunga lunga corda
cun ün crötsch — quai sten algorda
quellas perchas per pes-char —
e quai güsta laivna far.
E giò guardna pel chamin,
che savur, alch d'extrafin!
Lura tirna «hopla — hü!»,
la giallina plan vain sü.
Filax dà sbrüjs trids e grits,
els però, Max e Moritz,
a sia fela pac badettan,
cun lur praja vi mütschettan,
sün ün prà s'hana fermats
e pachific starlitschats,
lur' mangettan schnats baccuns:
il grass cula dals misuns.
Ed intanta duonna Tina
reentraiva in sa cuschina,

intuorn guard'la, ingiò, insü,
la giallina nun es plü!
A Filax dschet duonna Tina:
«Hast mangià tü ma giallina?
Spetta be, tü bes-cha schletta,
uossa vegna culla scuetta!»
Pover Filax protestaiva,
però ella giò cloccaiva ...
ed intant quels duos baschats
s'riantaivan satisfats.
Quista stat füss la seguonda,
mo amo nu vaivna avuonda.
«Scha la prüma vain fat sterza,
schi daman lain far la terza.»

Baschatta nr. 3

I d'eira ün schneder, Wenzel Schneck,
gnü da Boemia — da Pilseneck —,
quai d'eira ün scort hom e da schlantsch
(el vaiva imprais perfin rumantsch),
ün hom precis, fich instrui,
chi lavuraiva tuotta di,
anzi suvent eir da not aint
avaiva'l il dancler al daint,
e cusa e taglia, taglia e cusa,
qua ün brastoc, là üna blusa,
e chotschas veglias da pezzar ...
insomma, el vaiva bler da far,
mo d'eira istess da buna glüna,
calm, surriaint, gentil adüna;
be as rabgiaiva'l, signur Schneck,
cur ch'ün til dschaiva: «Mec, mec, mec!»
Sper sa chà üna valletta
via scuorriva, üna val stretta,
e sur quella d'eira ün'assa
per chi innan o invia passa.

Ün bel di Max e Moritz
lettan darcheu far ün viz
e savaivat che chi fettan?
L'assa dal puntin resgettan
mo na tant cha quai badess
ün chi suravi passess.
Fatta quista, via trottettan
e vidvart la val s'zoppettan
e lur' güvlan: «Signur Schneck,
buna saira, mec, mec, mec!»
A dudir quels dispettus
gnit sar Wenzel furius
e currit subit our d'chè
cun ün coller verd armà.
Max e Moritz, cur til vzettan,
via sco il vent müschettan,
— el davo! mo ad ün punct,
güst ch'el d'eira immez la punt,
quella fet «cric — crac ... e plunf»,
pover Schneck fet «patapunf»!
El avess bain protestà,
mo i til mancaiva il flà,
mol, bletsch d'eira'l tras e tras,
l'aua al gniva aint pel nas ...
Trist bain es murir d'ün viz
da cals bês Max e Moritz.
Quels intant as riantaivan
e a güvlar cuntinuaivan:
«Buna saira, signur Schneck,
ha'L fat bun bogn? mec, mec, mec!»
Quel intanta as disperaiva
e cull'aua cumbattaiva ...
però, mera, qua dandet
el ün schnat ochun vezzet;
a quel tschüffa'l pella cua,
sco scha quai füss üna sua.
L'ochun mütscha plü che'l po,
mo sar Wenzel vain davo,

el nu largia il ferm ochun,
uschè rivan pro'l sablun.
Dieu lodà, el d'eira al süt,
signur Wenzel, mo bod stit,
e, cur ch'el rivet a chà,
starnüdaiva'l disperà.
«O dolur!» dschet la consorta,
cur ch'el gnit bletsch aint da porta,
«l'es bognà sco ün pulschin
(ed eir pers ha'l il taquint!),
Stina», dschet'la a la fantschella,
«fa ün tè da chaminella!
Bun füss eir ün senapissem
cunter il reumatissem,
ed in let til fetscha star
e süar, süar, süar!
Ün massasch eir fessa bod
sur la rain cun ün fier chod.»
Dudind quist però, dandet,
il paziaint il pled pigliet:
«Quist es massa, sacrebleu,
il prüm l'aua, uossa il fö!
Eu nu'm lasch far our cul fier,
sacrebleu e mille tonnerres!»
La consorta dschet: «O Des!
el blastemma, e per frances!
Va Stinetta, cuorra, clama
il doctur o la hebamma! . . .
Quia voula alch mez, pront, seri
o trar sang o ün clisteri.
Meis bun hom perda il güdizi,
meis bun Wenzel, che schnuizi!»
Ella d'eira amo tuot schmorta,
cur cloccar s'udit sün porta.
E chi d'eira? . . . Duos mattuns
chi cun ajer da minchuns
dumperaivan co chi va
da sar Wenzel la sandà.

Ella, prusa, nu savaiva
cun chi ch'ella discorraiva,
mo seis hom, quel pac davo,
s'accordschet subit però,
perche el ils mats udit
(e pensai sch'el nu gnit grit),
cur partittan chi riaivan
sco chavals ed amo dschaivan:
«Buna not, sar Wenzel Schneck,
ha'L fat bun bogn? mec« mec, mec!»
Chi chi d'eiran, nu voul bler
per incleger, quai es cler.
Simels vizz tant grobs e trids
pon be far Max e Moritz.
Eir sar Schneck uschè penset
e subit ch'el as alvet,
getta'l vi pro seis vaschin,
da quels compels il padrin.
Il padrin alch già savaiva,
anzi già clomà tils vaiva,
e davaira, pac davo
noss duos compels gnittan pro.
Sar padrin savet tant far
ch'els stuvettan confessar,
sar padrin cuort process fet
e bain bain tils jarüclet,
tant cha signur Schneck perfin
dschet: «I basta, sar vaschin!»
E i bastet, a Wenzel Schneck
mâ plü dschettan «Mec, mec, mec!»

Baschatta nr. 4

Sar Jon d'eira hom giovial
e lapro sten musical,
sch'eir na güst ün grond artist,
mo ün brav, bun organist.

Bainvis d'eira'l in cumün,
 don nu daiva'l a ningün,
 el nu dumandaiva letta
 co fümär sia püpetta . . .
 (Mo quist di be per la rima:
 esser d'eir'la üna da s-chima,
 püpa fina, da l'Ollanda,
 ün regal da sia giunfr'anda.)
 El vaiva eir üna maschnera,
 üna sten prusa massera,
 quella, cun sa nezza Mengia,
 giaiva a predgia la dumengia,
 ed intant serraiv'la sü
 da las ündesch a mezdi.
 E sün quist güst as baset
 da noss compels il proget.
 Ne massa bod, ne massa tard
 (intuorn las ündesch ed ün quart)
 entrettan per la fnestra d'schler
 in chà da l'organist. Güst bler
 da far nu vettan quels baschats,
 perche svelts d'eirna, sco squilats,
 e, giond da stanza in stanza, quella
 chattettan da la püpa bella;
 eir cul tour giò, facil füt que,
 la d'eira sur il canapè.
 I la mettettan sül tapet,
 e lura puolvra da schluppet
 mettettan aint, mo be paket
 (Sar Jon uschigliö vess gnü suspet),
 quai fettan svelts, tuot in ün hü,
 lur la pichettan darcheu sü.
 Fat quist, mütschettan a la lesta,
 sco d'eiran gnüts, da la fanestra . . .
 Da predgia a chà sar Jon tuornaiva
 e sül giantar già s'allegraiva,
 e pront d'eira il giantar, e bun;
 mo pac onur fet il patrun,

per el, sco dit, d'eira il plü bê
fümar in pasch sül canapè.
Ushè, apaina ch'el pudet
schi sia püpa el invüdet . . .
mo «crac!» fingià al seguond cun
as sviluppet ün'explosiun,
«brumf!» quai gnit güst sco'na sajetta
(la disgrazcha vain dandetta),
plats e tazzas, tuot crodet
sül tapet chi fö tschüffet . . .
E sar Jon s'vaiva ars las piclas,
e la püpa tuot in sfriclas!
Quai savettan far quels duos
malscortatschs e dispettus.
Ed uossa ün'otra bella as quinta,
davo la quarta vain la quinta.

Baschatta nr. 5

Bravs mattuns sun obediants,
han resguard per lur paraints,
mo quels duos dispets perfin
faivan a lur sar padrin.
Ün bel di, ün di da mai,
chod splendaiva il cler sulai,
giò d'ün bös-ch «käfers» squassetan
ed in ün s-charnütsch mettettan,
lur' cun gronda precauziun
gettan ill'abitaziun
dal padrin, chi riposaiva,
anzi dutschamaing groflaiva.
E savaivat che chi fettan,
quels duos pluoders? — I mettettan
(mo pensai che malscortatschs!)
il s-charnütsch suot ils plümatschs . . .
Sco bod tuotta gliעד da bön
sar padrin ha buna sön,

mo güst hoz sten as movaiva'l,
 minchatant eir as sgrattaiva'l
 o la chomma o il culöz,
 dapertuot ün grond pizchöz . . .
 ed infin as sdruaglietta'l
 e bain ferm ils ögls struschetta'l.
 «Himmelherrgott, so etwas,
 ün Maikäfer sün meis nas!»
 (Cur cha propa filaus d'eira'l,
 schi eir esters plets dovraiva'l,
 mo uschlois il sar padrin
 d'eira ün vaira bun Ladin . . .)
 «Tschinch sül pet, trais sül misun!
 Mo quist es ün'invasiun!
 Mo spettai cha in pè sia,
 lura fetsch'hoz bacharia!
 Batta a tschanc e batta a dret,
 el coppet 77!
 Stanguel s'ferma'l, dà ün tschütsch,
 qua, che vezza'l? — il s-charnütsch
 «Ha, quai sun quels malefixs
 bels figliols Max e Moritz»,
 mo quels d'eiran già lontans
 e riond s'struschaivna ils mans.
 Questa d'eira la tschinchavla,
 uossa lur' vain la sesavla.

Baschatta nr. 6

Quai es üsi general
 cha per festas da Nadal
 scopür eir per las pasqualas
 as fa pastas specialas:
 uschè eir a Halifax
 (là staivan Moritz e Max).
 Sper lur chà d'eira ün fuorner
 e quel vaiva expost fich bler

in magnificas vaidrinas,
 robas bunas, dutschas, finas,
 biscutins e bratschadellas
 ed eir tschertas brezlas bellas.
 Noss duos compels, cur passaivan
 speravia, schi pensaivan:
 «Be pudair qua fuar aint,
 quai füss ün divertimaint!»
 Mo co far? — Tuot es serrà
 e cun giatters d'fier züglià.
 Mo listess dschet Max: «Stübgiaïn!
 Alch chattarana oura bain.»
 Davo lönch stübgiar infin
 dschet Moritz: «Giain pel chamin!»
 «Schi, va bain», dschet Max, «però
 gnir in sü as sto davò,
 e perquai vegn vi ma chà
 e üna sua portarà,
 eir ün pal vöglià portar
 per la sua intuorn liar.»
 Pac davò, uschè armats,
 pro'l chamin d'eirna rivats;
 gnanca trais minuts davò
 pel chamin s'laschettan giò . . .
 Giò s'laschettan, che sgrischur!
 mo sü gniva buna odur . . .
 Tuot sül prüm giaiva inandret,
 tuot in ün, però, dandet
 «trac!» la sua as tschuncket.
 Ant co dir gnanca «ün, duos, trais»,
 giò crodettan lungs e stais . . .
 Mo pensai be che furtüna,
 dettan giò sülla farina!
 Mo che pops! mez s-charbunats
 e mez albs infarinats.
 Fat nu's vaivna gnanca piz,
 quels baschats Max e Moritz,
 e subit guardettna intuorn:

«Brezlas, brezlas sur il fuorn!»
 Mo ot d'eirna! in malura!
 d'eiran bod sü pro'l tschêlsura.
 mo la s-chala els pigliettan
 e las brezlas svelt tschüffettan
 ed eir qualche bratschadella.
 Tuot fichettan in s-charsella.
 Sül plü bel, però, dandet
 «crac!» la s-chala giò crodet,
 ils duos puobs i'l vöd schlantschond.
 Il spavent lur' füt bain grond.
 «Plunfs!» il prüm gnit giò Moritz
 e quai fet sco «flatsch e flix.»
 «Plunfs!» e qua gnit giò nos Max
 e quai fet sco «flitsch e flax.»
 Mo guardai che furtünats,
 illa pasta eirna crodats!
 Mo meis chars, plü co la glüna
 variabla es la furtüna!
 Stat ün pa be a dudir
 co chi'd es i a finir.
 Illa pasta eirna amo laint
 (pasta lomma d'alvamaint),
 cur dandet l'üsch as rivit
 e'l fuorner gnit aint tuot grit.
 «Ha», dschet el, «finalmaing s'haja,
 hoz per tuottas s'dun la paja,
 toc canaglias, lumbarduns,
 hoz as couscha sco bitschluns!
 Eir scha qualche rentsch am cuosta
 couscher s'vöglia, culla cruosta!»
 Uschè dschond tils impastetta'l
 e tuots duos in fuorn mettetta'l.
 Illa pasta esser vout aint
 es bain pac divertimaint,
 e tant Max sco eir Moritz
 bod crajaivan d'esser stits.
 Aint in fuorn, o Dieu, che chod!

«Uf!» dal chod as schloppa bod.
Il fuorner intant get via
per turnar in sa butia.
Pover Max, pover Moritz,
uossa plü nun faivat vizz!
Mo curius, strana rumur,
sco da mürs chi cun fervur
ruojan, ruojan, ferm e clos,
ruojan, ruojan, sainza pos.
E che vez? — Cun quatter sigls
our dal fuorn gnir duos barbügls.
Mo che pops! bod ars il nas . . .
mo i's vaivan fuats tras,
tras la cruosta, ormas d'chan!
Tuot cuntaints as dettna il man,
mo lur' svelt piglian la via
per mütschar our da butia
(il fuorner ün pais als tret,
mo trais lastras be sfrachet).
Intant els da lur s-charsellas
traivan oura bratschadellas,
brezlas eir in quantità
e da prüma qualità.
Uossa scha amo sön nu's vaina
üna amo quintar as laina.

Baschatta nr. 7

Qualchedün dumandarà:
Ha'la quista almain güdà?
Gnanca schmoc, quels duos tuottüna
mincha, mincha di faivna üna.
Els, perfin cur chi sömgiaivan
a baschattas be pensaivan.
Rich paur d'eira sar Roman,
mo el portaiva svesseis gran
sülla rain, sco ün fachin,

sch'eir dalöntschi d'eira il muglin.
Max dschet: «Tschà! laina provar
aint il sach fouras da far?»
E Moritz, cal mat malscort,
s'declaret subit d'accord.
Sar Roman plan, plan sieu giaiva
cun sa chargia . . . vieplü leiva!
mo infin s'inaccordschetta'l
e tuot grit dandet s'volvetta'l,
svelt tils tschüffa'l pels caputs,
quels duos d'eiran stuts, be stuts.
El però ne sbraja ne inmatscha,
mo tuots duos aint il sach chatscha,
sülla rain il sach chargetta'l,
al muglin s'inchaminetta'l . . .
Pover Max, pover Moritz,
aint il sach bod d'eiran stits . . .
Sar Roman al mugliner
dschet: «Eu sa, da far hast bler,
e per temp at respagnar
vögl eu svesse meis sach svödar.»
«Svöda pür, quel respuondet,
svöda pür» . . . e davent get.
Cur quels plets quels duos udittan
aint il sach, schi s'inschnuittan:
O che trista, trista fin
da murir aint il muglin!
Qua però s'udit 'na vusch
«halt», chi gniva vieplü strusch,
vieplü strusch, vieplü vicin . . .
E chi d'eira? — Sar padrin!
Cun il spejel, da sa chà,
quel tuot vaiva observà,
e per temma da gnir tard,
daiva'l spüfs sco ün leopard.
Cotschen grit lur' è'l rivà,
il til mancaiva bod il flà . . .
Cur ch'el reposà avet

stetta'l sü ed uschè dschet:
«Ot stimà signur Roman,
moller puobs es inuman,
schi, fingià be l'intenziun
es punibla cun parschun.
Quai chastia il tribunal
tenor cudesch criminal.
Item, sch'eu Til achüssess,
il langegar L'arrestess.
D'otra vart però admetta
cha la ledscha nu permetta
da fourar ils sachs da gran,
eir admet ch'El ha gnü dan
e, per quel, qua ha'L ün toler,
mo figliouls nu lasch eu moller!
Uossa svelt! ch'El il sach schlia,
uschigliö clom la pulizia!»
Sar Roman d'eira sten grit,
mo però el obedit.
Sten confus e sten afflicts
gnittan our Max e Moritz.
Sar padrin ad els s'volvet
ed eir seis bastun dozet:
«Mo cur lais güdizi metter?
Himmelherrgotttdonnerwetter!
mo cur mâ, lumps, sarat buns
d'esser scorts e bravs mattuns,
bravs almain sco quels da Sent?
As megl'drai! Potzsakrament!
Merità avessat bain
cha'l muglin s'vess ruot la rain.
quista vouta eu s'ha güdà,
mo quist'otra stun a chà,
lasch be far e spargn meis toler
e's lasch moller, moller, moller.
Basta eu sper cha's megl'drarat,
per intant; it per vos fat!»
Qualchedün dumperarà:

«Ha'la quista almain güdà?
Suna amo tant lumbarduns
opür bravs e scorts mattuns?»
Bod paressa! almain dudi,
davo quai, nu s'ha mâ plü
chosas simlas sü'l quint lur;
mo listess, che mandonur!
Hoz amo a Halifax
quintna da Moritz e Max;
eir utrò, schi'd es maloms,
as algordna dals duos noms.
«Uossa dit! eu's dumper be,
che as para, es quai bê?
Es quai bê, fa quai plaschair
dad ün simil nom giodair?
Schi, perfin i'l tard avgnir,
cur da puobs sfarfats s'voul dir,
da baschattas, da trids vizes,
blers dscharan: Max e Moritz.»

ANDRI PEER IL CHOMP SULVADI

Poesias

Andri Peer

LOUS

OTA FLURASCHUN

L'artist ha culà il vadret
in pruncals tais
per cha sulai e sumbriva
nu s'indurmainzan.

o leiv flair da la glüm –
aspra lai.

GOD ILLA NAIV

Bos-cha, pennas infarinadas.
Skiunzs, insects in viadi.
Pignoula chi nun ha amo
imprais a chaminar.

Barschuns da suspür.
Sulais da surleivg.
Barluns
sün cuverta grossa.
Naiv bella –
latmielch o fossa?

CAVISTRAUS

Immensa, alba stendüda
cha l'ögl mâ brich nun invlida,
muntogna,
impromischiun chi's refüsa.

Ir davent,
star o tuornar?
Quai ais quai
chi chalcha teis figls da sulai,
quai chi'ls salva
o chi'ls achüsa.

IMPAZIENZA

Nu voula gnir prümavaira
ingon?
Nu's scunflan amo d'arsaja
las pivatellas dal bös-ch?

Chasas strasönadas
dumbran ils chars
d'ün tren lunghezzas.
La naiv as rainta là oura,
e'l muot as sgoba.

BÖS-CH IN FLUR

Be dret sü la romma
criblainta da flurs.
Che curaschi!
Mo i gnaran nüvlas,
plövgia e tampesta.
Guardai cha vus sajat
a suost
al bun mumaint.

DASCHA DSCHETA

Tessonda d'inviern,
moda sainza stagiun:
muostras mongias moscheas,
alch chi tuorna
adüna
suot glüna
stuorna.

IL CHOMP SULVADI

Ourasom il rutitsch
at spenna il vent
in uondas d'or.
Chomp sulvadi,
meis frar scugnuschü.
Eir tü
madür cun tias
spias invanas.

CHARDUN

Est diavel
o anguel,
cun tia staila da spinas
e teis gnif da dragun,
cun tias odurs rösinas
e teis cour da marrun?

Chardun,
da mamma Natüra
char dun.

FLUORS CHADAINA

Il vent as piglia
in svoul
cur ch'el voul,
cha vus nu savais
ingio cha vus giais.

SOGLIO

Quaders grischs
stan a gramüsch
intuorn la baselgia.

Sur ils gods
cheus da granit.
Lur versch sgrafligna
il nüvel.

Tschimas,
sours al clucher
superiuras.
Mo el ais quel
chi cloma las uras.

CURFIRSTEN

Chastè alvantà
tanter vals.
Teis fruins in lingia
as schmachan l'ögl.

Dragun impetri,
palais ün di
cha'l favuogn
as laja,
terribel a chi
nu til craja.

MASTRALIA

Las binderas
cun lur schoccas ligeras
sun dal clucher
tantaduras
e til invoulan
sias megltras
uras.

CASCADA IN FRAIN

Eu'm büt aint il lai
s-chümainta e clera,
marus'al sulai
uschè passagera,
aua da serra.

Mo la forza in mai
dschendra sbrinzi'e canera
a quels giosom quai
in temma e tschiera.

BRAÏNA

Che fadia, che travaglia
da clomar tanta cristaglia
sün manzina ed aguoglia
da glatsch viv chi be picuoglia.
Mo schi riva il sulai,
crouda tuot la müravaglia –
giò mez quai.

RUINAULTA

Letra cha'l flüm
ha chavà illa bouda
cul curtè da millennis.
Ûn U-U chi cloma
amo la sgrischur
da la veidra
schmagagnada.
Sainza pos
schlavazza il munt
sia stamprada
tras gorgias e foss.

STRADUN

Via, fascha da sang
inquaglià.
Pizza ossadüra da fö.
God pelerina
plajada in fodas,
vampa d'oduors
our da pagodas.
Il travasch
ün stilet
chi traficha
la pasch.

ULTIM RAZ

Nüvla s-chartatschada
sur il lai,
est ün'imnatscha
o la plusa fatscha
d'ün passagi?

Cun tai
fa il tramunt
tanter mai e la saira
üna punt.

LAI LEMAN

Sguonda
tia staila,
uonda,
alba vaila.

Vigna,
god,
chastè
fan
al lai
anè.

QUADER MOESAN

Quia aisa bun star,
in chastogners e vigna.
Avuonda da mangiar
e'l fö avert in pigna.

Cavia ais l'auai
chi siglia e rumura,
e sü e giò per val
il verd va sura.

Da lönch rodlet il grip,
ostagi da fraidüras,
cun früda giò dal stip,
s'fermet immez cuttüras.
El dorma dadour chasa
sco üna bes-cha chöntscha,
intant ch'illa dalöntscha
Blizuna d'or as rasa.

Srantun'il temporal –
la not s-chüma da föglias.
Cavia fa l'auai
a la chavorgia döglias,
e'l god as placha
suot la daracha.

Adieu zerpaischem,
frizza verda sur la via.
Adieu culaischem,
s'fat buna cumpagnia.

FAVUOGN

Quista not
ha il vent sunà l'orgel
aint ils gods
intuorn ed intuorn.
Perchadas da plövgia,
roms ruots
perquai via,
ossa s-charbunada.

Tanter ün bof e tschel
n'haja dudi tia vusch.

PRÜMAVAIRA A LÜMIGN

Fluors dapertuot
vegnan oursuot.
Dasper la senda
la vit as stenda.
Ils uolms fan tet
al baselget,
e'l persigher
ais mamvaglier.

Ils chastogners
branclan il grip;
da chatschar föglia
nu piglna stip.
Baduogn e trembel
scuttan insembel,
e'ls tschireschers
vidvart la val
sun albs chombrers,
mainan il bal.

Mo intuorn chasa
odur s'arasa
da rosmarin.
E d'ün cuntin
invad'il bröl
flur da ginestra,
per l'aviöl
dutscha fanestra.
In sütta grava
scunfla l'agava.
La rösa spera
aint in si'era,
as piglia peida
per saschun leida,
cur cha darcheu
la föglia crouda

e la frus-chaglia
straglüscha giaglia
e l'üa buoglia
suot l'ultim bütsch
e'l vin sbarbuoglia
aint in murütsch.

MERAN

Battibuogl da glied,
chatschaduoir da veiculs,
müraglias da frütta.

La vigna vain in cascadas
giò da las spuondas.
Ils ceters pozan
tschattunas verdas
tanter las villas,
e'ls cumüns, indorats d'utuon,
s'insömgian rumantsch.

GLORENZA

Las chasas stan a bratschettas
sü per las vias.
Las portas tuor maglian autos
sco da magliar furmias.
E las muos-chas chantan butin
illas ustarias.

NATURNS

Baselgina immez il bröl
cul clucher fat giò piz.
Cudesch da pops –

Dieu s-chaffischa il muond
cun fatscha riainta:
glüna, sulai e stailas,
il cler e'l s-chür,
la terra e'l mar,
plantas e plantas,
vivaintas sorts da limargias,
e l'ultim fa'l eir l'uman.

Va aint ed ura.
Ils anguels sun mattas dal Vnuost
cun alas da flomma.
La scossa mügia,
processiun da cornas e leuas.
E Paulus sbaluonzcha
giò da la fnestra praschun.
Ils guardians sun eir els
üna part dal gö.

Davo'l mür, inchapütschà da l'utuon,
crouda ün mail.

GLÜMS IN CITÀ

APERITIV

Homens tavellan daspera,
sherry, vin alb, pernod.
«Che faina cun tants uffants?»
«Dovrar il tscharvè,
organisar –
inschinà morina da fom.»
«Da mangiar ais'avuonda;
be sfrüttar quai chi crescha.»
«E'l papa scumonda la pirla!»

Eu m'impais quant furber ch'el füt
da nu capitular:
famiglias chi bricla,
mo cristianas!
Quai nun hana amo inclet,
ils amatuors dal let
sainza temma.

Chi vain e chi va –
Quel culla vopna sül tschop
ais stat i'l Peru
e quinta e quinta.
Il plü lönch ais restà quel
chi adüa Dieu e tscharvè.
El sto avair duonna prusa,
o forse be sia figlia
chi til metta a chod in furnin
ün plat mailinterra.

DISCUORS FESTIV

I spettan la sbognatschada
dal reflectur.
Sün plazza reservada
signura muglier e signur.

Mo cur cha l'oratur
sgrana lur nom,
sbassna il mintun
e serran ils ögls.

Ah, co cha quai fa bain.
Üna sgrischida beada
tils bricla giò per la rain.

Lura nu taidlan plü –
quel hom ais bain ün dals lur.

Il s plets schuschuran dalöntschi
sco'l vent aint il god
e'ls plajan in üna duscha
chi rinfräis-cha e tegna chod.

DAVANT PITTÜRAS DA PAUL KLEE

Tia penna chava ün suolch
aint il palperi.
E la culur ais teis sang
chi va sura,
inquaglià da la glüm.

L'hom ais i
culs checcals
amunt.
Giò dal rom,
a la sgüra,
chanta l'utschè
beffagius.

La not
ais cotschna.
Il s bütschs
svoulan
per ajer,
leivs sco
balluns.

Paesagi chi dvainta.
Il s rövens as rumpan,
e'l lai ais tuot sparpaglià.

Fatscha d'üna cuntrada,
l'ögl bod zoppà,
e'ls vons dal solstizi
nu't laschan liber.

Pettans culs daints chi cedan.
Ils duos fiers,
schamblins da la prescha,
as stordschan
impè da's nuatar.

Inavant!
La frizza svoula.
La bindera cloma nanpro
als planets.

Ûn gest dschermuoglia.
Lingias d'amur
muossan la via al vent.
Il fö maglia la mascra.

Suas e suas
sventuleschan
tras il spazi
e't vöglian liar.

Cluchers d'innatscha
sfomaintan.
Draguns da corda,
mustriats
da che fadiv?

TANTER DI E NOT

Poust ir in via, gnir innan,
poust ir dabot o poust ir plan
a Berna:
adüna butias, glüms e duonnas,
savurs, glüschurs, tictac dad uras.

La cità s'impla e's svöda.
Eu sun aint il sbischöz
ün flöch da naiv
chi's sterna.

Daman turnicla otra glied
in otra glüm.
Quantas ögliadas novas
am faran spejel!

TSCHANTADA

Magöls, butiglias, fögls.
Üna vusch gnögna,
ün man s'alvainta,
la penna cuorra
e's ferma minchatant.

Ideas veglias, nouv café,
e lura
strendscher mans.
Adieu, adieu!
Fingià spettan ils trens
sün rouderas chodas.

BAR

La duonna dasper mai
ha dit adieu
e'm pluntà la sopcha
cunter las costas.
Seis salüd ais
üna flur d'palperi
buna per terdscher
la larma
our da seis ögl.

FIGÜRAS

PAUR BERGIAGLIOT

Tia fatscha surria.
L'ais missa in fodas
sco la schocca d'üna
princessa.
E l'ögl ais ün uffant
chi nu vowl gnir vegl.
Il frunt üna costa
cun sendas da muvel.
Il nas ün chatschader,
la barba ün god.

MATTETTA VALLESANA

Tia baretta üna tuor
cun scumonds flurits.
Teis fazöl üna cascada
d'uzuas
suot il fö d'arom
da las tarschoulas.
Tia fatscha amo
aint il vuorch
da l'infanzia:
Sömmis, persögnis
da stuvair far frunt
ün di
a tuot quists umans,
a tuot quist sulai
sfruntà.

PER TOUR L'INCHANT

Tira il curtè
davo il trabügl da fain,
schi spendrast la stria
chi vaiva
cul diavel
fat lia.

MOSES

Davant il frus-cher in flommas
l'hom inschnuoglià
cun auals da süjur
sur la fatsch'impuolvrida.
El saint'a tschimar sia forza
in quella arsüra
plana dal cler
chi büschma our dal frus-cher.

La vusch ais plü gronda
co si'uraglia.
Ella vain da dalöntschi,
ella ais aint in el.

Tü saintast tuot tia vita
clausa in quel cumond:
«Va e spendra teis pövel
our da la sclavitüd!»

Il muond ais greiv da murir
sco la vusch cha tü bramast
e temmast:
«Dosta't pür;
tü stoust obedir!»

LA MORT

Cur ch'eu'm sdasdet,
staiv'la tschantada
al pè da meis let,
la grifla dad öss
sülla litera.

Eu n'ha fat finta
da durmir.
Cur ch'eu divrit ils ögls,
d'eir'la davent.

VAGLIAR

Co cha tas taimpras sun s-chüras.
Co cha teis mans sun greivs.
Am dodast amo a tschantschar,
o est fingià massa dalöntschi?

Suot la flomma chi's mouva
ais tia fatscha seriusa.
Teis lefs sun clos ün sün tschel,
sco davo dit ün pled dür.

Daman, fingià il taschair.
Aint il ajer scruoschir da föglias.
In üert las fluors van in flus
cull'odur da terr'e cumgià.

E'ls dis ans pararan vöds
e las nots plü s-chüras co mâ,
uossa chi nun ais plü
teis pass, sco ün'ura, per chasa.

ALS CONTEMPORANS

Nu tartagnarai,
cha'l temp ais s-chars
per nus contemporans.
Dat tröv, fat segn!
Davo gnaran da quels
chi nu'ns inclegian plü.
E schi'ns inclegian,
schi cun lur clavs
chi han ün'otra barba.

A M U R

REFÜGI

Tia chombra ais tanter tschellas
üna cella in patma d'avious.
E là aint a chod
cun pollen e meil
chi'm saduolan.

Tia vusch am plaja
in üna cuverta
da charezzas.
Immez milli rumuors
ans protegia il pövel.

PESCH CUN CHOMMAS

A la fin t'n'haja tschüffa
illa rait da meis plets.
Sbiatta pür inavant
ch'eu't vögl mangiar viva.

MODEL

Maister,
dozond il vout
da la baselgina
in bellas costas
schlantschadas
e'ls sains
in lur stüv'ariusa,

hast gnü adimmaint
üna matta
chi stenda la bratscha
per cleger ün mail?

RIVA DAL MAR

Teis corp ais mia cuntrada
sacrala.
Tias chommas aivras
d'impromischiun,
ils peis chi noudan
aint il sablun,
teis flanc üna fuorcla
d'increschantüm,
teis sain püras cupolas
vers il sulai.

Balaister tendü il cundun,
üna culuonna il culöz.
Il vent dal mar as sgrischa
illa savur da tia chavlüra.

O inscunter da lingias,
curtels da la glüm,
minz amar
aint il cour
da mia suldüm.

AIN'T IL MUSEUM

Tü est gnüda cun mai
d'ün quader a tschel,
cuacotschna
cun tias chommas blau tschêl.

Tras l'ultima sala
m'hast dat il man.
E lura, via!
La classa spettaiva,
idra sül glim.

ACT

L'uonda dal mar
plaja teis sain
in üna tuorbla
charezza da sindals.

Fidias m'invilgescha
da't verer
nüda
illa clerdüm
accumplida.

PASSAGIS

O SCHLINCHA VAILA . . .

O schlincha vaila cotschna sur il lai,
che sapchantada ninast nan vers mai?
Cha'l nüvel as mantuna sur il muot?
Cha'l vent teis alber amo nun ha ruot?

O vaila, teis müdaivel movimaint
ais be ün tschegn da meis giavüsch ardaint
chi va in tschercha da sa clera staila,
sperond da riva in riva, schlincha vaila.

TRAMUNT

Silenzi –
Il sain tascha.
Il vent s'invlida
aint illa dascha.

Ed eu,
pover murdieu,
stögl tour ed ir
cun peis da rascha.

RETUORN

Sulet,
cul segn da teis
perdavants
aint il crap,
aint il lain,
aint il sang.

Il merl da l'aua
ha il clom
d'antruras.
E tü,
che respuondast
a l'En?

S-CHARGIADA D'ALP

La vacha savura da pail
e da lat lom.
La plumpa savura da bruonz,
e'l püschel savura da fluors.

E l'hom savura da pon,
da fö e d'increschantüm:
l'alp ch'el banduna,
la plumpa chi tuna
e l'on chi's s-chaluna.

TEJA BANDUNADA

La genna sgrigna
suot las scundunadas
dal vent.
La pensla sguotta
secundas planas.
Flöchs da naiv
aint ils zaps dal muvel.
Las muos-chas sun persas.

Che scruoscha quaint,
cur cha tü cloccast
sün porta?

NOVEMBER

Stanglantüm,
tschiera da l'orma,
va aint ed oura
cur ch'ella voul,
lasch'inavo süls lefs

savur da tschendra
e da pon bletsch.

Be nö dar tröv
cur ch'ella passa,
inschinà
at pigl'la pel pled.

INVIERN

Cur ch'eu pass cun skis,
üna vuolp vi da la tschinta,
co mâ nu pigliast il vent
vi'n tia chasa
suot il mailer braïnà?

Eu dod a sbragir a teis bap
e sun davent.

SÜN FANESTRA

L'En – culur da soda –
passa tanter ils ognu
chi savuran da sdratscha.
La bos-cha vi'n Plans
nina sa fronzla.

Eu saint in mai tuot ils vegls
guardond our da fnestra,
intant cha la via
aintra illa punt
cun pass precaut.

L'En cuorra e cuorra
cun pettans da s-chima.

Guarda ais là sülla spuonda,
üna boffa da zücher
in verd pasqual.

E sü Gonda
in muschnas e muosch,
ardaint chi fa mal,
l'algord d'ün bütsch.

Her ed hoz

da Cla Biert

Il scussal da Chamümgia

Las bes-chas chi d'eiran per trar e na per mazzar gnivan nodadas il Venderdi Sonch. Nossa nouda chasa d'eira ün givgöl aint ill'uraglia dretta. Quai d'eira amo vaira simpel per far, otras chasas vaivan noudas plü cumplichadas, cun fouras, mezzas glünas, trianguls. I d'eira be da volver aint il piz da l'uraglia, per lung, e da tagliar schlinch culla forsk.

Meis bap traiv'aint «il scussal da Chamümgia», sco cha nus dschavian, ün tschert scussalun alb, cun mongias, serrà fin süsom, quel scussal ch'el traiv'aint eir per parderdscher il vin da Chamümgia.

Davo glivradas las lavuors in ui dschaiva'l:

«Figl, parderdscha la tschendra!»

I d'eira da tour ün pêr boffas tschendra, our dal furnel, aint in üna brocla. Bap pigliaiva la forsk gronda, tilla güzzaiva culla cut, suot la spina, süantaiva giò e büttaiva lasura ün pa d'spiert fin. E lura giaivna cun mamma giò'n ui a nodar.

«Tegna salda la creppa!» disch bap a mamma chi tegna il vadè pellas cornas e stordscha nan il cheu. Ed a mai disch el:

«Nan culla brocla! Precis suot l'uraglia, amo ün zich, uossa tegna salda!» Mamma volv'aint l'uraglia, bap driva e serra la forsk aint il ajer, ün pêr jadas, vain giò cul bratsch, louva la forsk in direziun, schmacha insembel il piz da l'uraglia cun tschel man e zac! Il vadè dà ün sbrai trid, doza il cheu dindet, il toc uraglia svoula per ajer. Mamma tegna cun tuotta forza, uossa eir bap güda a tgnair salda la

bes-cha e schmacha la plaja giò aint illa tschendra chi vain cotschna.

«Tegna salda la brocla, figl! La tschendra fa cha'l sang staliva.»

Mo la bes-cha fa üna spantunada, doza il cheu e sgurlatta cha'l sang siglia nan aint per mia fatscha, süls mans da mamma. E'l scussal da bap ha uossa tacals da sang e tacals da tschendra. El metta svelt laforsch aint illa brocla, piglia il vadè pel gnif, va culla dainta aint pellas fouras nas, til cludischa cul schnogl cunter il paresepan, volva nan la creppa e disch:

«Amo üna pezzina laint, lura esa bun.»

Planet il sang s'incuoglia e staliva.

Ed uschea faiva'l eir cun tschels vadels, culs usous e culs agnels. Lura gniva'l sün chadafö, as lavaiva ils mans e traiv'oura il scussal. Ma mamma nu bugliva il scussal, ella til arschantaiva be cun aua fraida, a la buna, tant cha las flachas da sang nu svanivan dal tuot. Meis bap til douvraiva inamöd amo üna jada a la Festa da Pasqua, per parderdscher il vin.

Giò da stüva d'sura, our d'üna trocluna da chartun in s-chaffa bella, d'eira da tour las trais chantas da zin, il bacher d'argient e'ls duos bachers d'or. Eu vaiva da lavar amo üna jada quella roba e da süantar, fin chi nu d'eira plü ninglur ni flachas ni spuolverins, meis bap controllaiva tuot da manü, cun ün sdratschin alb, fin cha chantas e bachers glüschivan dadaint e dadoura. Lura giaivna giò'n schler e laschaivan oura il vin, in crias da vaider, a duos liters l'üna. In üna cria dad ün liter meis bap laschaiv'oura vin alb. I d'eira da lovar tuot sün maisa d'ustaria: las chantas da zin vödass culs vierchels scrauvgiats giò daspera, las crias da vaider implidas, ils bachers e'l vin alb culs magöls pel cussagl da baselgia.

Ma duonnanda pigliaiva lura il Pan da Chamüngia our da chaminada, duos panuns bler plü gronds co solitas rasdüras, fats aposta dal furner e manats la daman in chasa, ün tschert pan alb, anzus. Quels pans gnivan eir miss sün maisa d'ustaria, sün üna cuverta da glin cun pizza e cun sü peschs rechamats. E daspera ma duonnanda mettaiva la plana da Chamüngia cul curtè da Chamüngia. Meis bap guardaiva amo üna jada la maisa, lovaiva las chantas da zin in lingia, tгнаiva ils magöls cunter la fanestra e faiva giò amo üna jada ils monchs da las crias. Lura mettaiva'l amo ün fessel in pigna, «per cha'l vin vegna tamprà inandret». A las nouv, cul bat dal

seguond sain da parderdscher, gnivan in chasa ils homens dal cussagl da baselgia, tuots vestits a nair. I tagliaivan lura il pan in sriblas, sco lingers, e lovaivan sü quellas a s-chandler sün ün plat da lain, cun ün mantin da glin suotaint. Cur chi d'eira avuonda, gniva miss suringìò üna cuvertina da saida naira cun franzlas d'or.

Tanteraint pigliaivna minchatant ün süerv vin alb ed implivan lura las trais chantas da zin cul vin cotschen. Cur chi vaivan glivrà, spettaivna a sunar il prüm sain da sunasoncha, bavaivan oura il vin alb e giaivan our da porta chasa, ouravant il president dal cussagl cul pan, lura tschels cullas chantas da stagn e'ls bachers. Davo Soncha Tschaina il cussagl da baselgia tuornaiva amo üna jada in ustaria. I masüraivan oura il vin vanzà, ma duonnanda faiva il quint e'l chaschier dal cussagl pajaiva. Intant cha meis bap faiva uorden e mettaiva in salv la roba lavada, schi ma mamma lavaiva in chadafö il scussal da Chamüngia.

Flachs da vin o flachs da sang —

La duonna da Robinson

La siblunera da Pradella d'eira nos paradis. Nus giaivan giò cun velos. Jachen vaiva survgni ün velo da seis cusdrin, üna patracca cun roudas svergulas, be ruina, sainza sez, sainza glüm e sainza frains, mo ir giaiva'l, almain aval. Eu vaiva be il charröt, ün tapun da larsch cun duos palocs per traviers sco aschigl, roudas da lain, resgiadas giò d'ün tagliöl e fermadas ourasom cun üna guotta. Eu vaiva invilgia dal velo da Jachen e n'ha puplà lönch per meis bap sü, fin ch'el ha dit:

«Schi piglia damaja quists tschinch francs e va sü pro Baillard!»

Baillard, ün hom plü vegl cun üna vusch raca, quel faiva limunada e sirup d'ampuas, cumadaiva e vendaiva velos e d'eira ün bun culs uffants. Mo el ha dit cha quel velo là, quel nair culs uders nouv, cha quel cuosta set francs. Eu til n'ha dat il tschincun e n'ha dit ch'eu vegna lura cul rest.

«Hai hai, mobain, schi piglia'l!»

Cun ir cul velo giò Pradella am paraiva chi füss ün'otra via co cun ir a pè, i paraiva eir oters frus-chers, oters larschs, otra prada. Perfin las cossessas da chomps, da tschella vart da l'En, vaivan otras

culuors. Las muntognas d'eiran sco plü otas, e las nüvlas giaivan plü svelt. Il plü bel d'eira a laschar ir il timun, metter ils mans in glioffa e manisar be cul corp. I'm paraiva ch'eu füss il canarin da pin Jachen, mütschi our da la chabgia, eu tschüvlaiva, gniva oura culs mans e tils sventulaiva, e lura m'algorda fich bain ch'eu discurriva dad ot, eu discurriva cull'erba, culla bos-cha da mailinterra, culs arschüclers e'ls alossers, eu laiva cha eir quels vezzessan che bê chi'd es dad ir davent, davent da chasa, davent da bap e mamma, sur terras e sur mars, sco Robinson.

La siblunera d'eira zoppada davo las ognas e'ls trembels suot la via, e da tschella vart da l'En d'eira pas-ch, tant ch'ingün nu'ns vezzaiva. Ün rom da l'En, na plü grond co ün aualet, passaiva tras il siblun. Nus vain fat üna munta giosom, uschea chi s'ha fuormà ün bel puoz. L'aua, tuorscha sco lat, il prüm, as scleriva planet e gniva vaira choda, e nus ans traivan oura nüds raclüds e'ns bognaivan laint. Uschea vaina imprais bainbod a nodar. I d'eira ün pa sco far sigls giò sül toc dal fain, mo l'aua, quai d'eira sco ün ajer chi porta plü lönch, e cur chi's rivaiva culs peis giò sül siblun, schi d'eira be da dar ün stumpalin, ed uppa! as gniva darcheu sü, sco ün ballun. Nus vaivan eir fat ün flös, cun romma liada insembel cun cordas, e sün quel navigiaivan quels chi nu savaivan amo nodar e stumplaivan «la barcha» cun ün bastun.

Ün di cha nus giovaivan darcheu, chi aint il puoz e chi cul siblun: — chasas, vias, baselgia e clucher, il tunnel da Tasna, il chastè da Tarasp e'l Piz Pisoc e la Val S-charl, l'En cun punts e tuot — schi es gnüda Jogscha. Quai d'eira üna mattetta cun ögliuns s-chürs e traschoulas brünas, adüna ün pa spennada. Ella gniva suvent a giovar cun nus, ella nu vaiva fradgliunzs e sa mamma dschaiva «il mat fallà». Jogscha nu s'ha fat bler landroura cha nus d'eiran nüds. Mo cur cha Nuot ha dit «Jogscha po giovar be sch'ella as tir'oura!» schi nun ha'la vuglü, il prüm. Ella s'ha missa a far tuortinas da siblun; mo davo üna pezza, ch'ella d'eira tuot bletscha, schi s'ha'la tratta oura eir ella, fin a las chotschinas. Nuot ha dit:

«Eir las chotschinas!»

Mo las chotschinas nun ha'la vuglü trar oura gnanca per da dir.

«Uossa giovaina a Robinson!» ha dit Jachen tuot in d'üna jada, «quel chi sa nodar il plü svelt es Robinson. Jogscha dombra.»

Jogscha ha dombrà, pro Nuot fin quindesch, pro Jachen fin desch

e pro mai fin nouv. E lura ha'la dit: «Cla es Robinson!» cun ögliuns glüschaints e cun foppinas aint illas massellas, cotschnas sco la maila da barba Tumasch, massellas chi faivan cuaida da morder laint.

«E tü Nuot est Venderdi!» n'ha eu dit dalunga e til n'ha dat ün rom aint in man, «là via es nos cuvel, là suot quel grippun, vezzast, e quist qua es il mar culla barcha chi ha fat navruotta», eu n'ha muossà cul bratsch stendü, sco ün uffizial da marina, vers il puoz e'l flös, «quia ingio cha nus eschan, es l'isla da Robinson, cul god là via, quai sun palmas, vezzaivat. E las puschas sun las nuschs da coco.»

«E che sun tschels, che sun Jachen e Menin? ha dumandà Jogscha.

«Nu vezzast cha quai sun ils sulvadis!» n'haja dit. Menin ha dat dal cheu da schi ed ha fat giò il siblun intuorn la bocca. El d'eira verd da la belma, eir ils chavels d'eiran verds, vi da las chommas vaiva'l üna cruosta grischa chi's spletschaiva, l'umbli staiva oura sco'n büttel da chürom e'ls mans d'eiran nairs.

«Ed eu sun la duonna da Robinson!» ha dit tuot in d'üna jada Jogscha ed es ida via aint il cuvel.

«Robinson nu vaiva duonna!» ha dit Nuot. Mo Jogscha vaiva fingià cumanzà a cleger frajas da god ed ampuas e «nuschs da coco», da möd cha Nuot es stat perinplet, tantinavant. Dalunga ha cumanzà la guerra cunter ils sulvadis chi laivan involar las frajas. Venderdi ha trat ün crap al sulvadi pel vainter aint, eu n'ha tut a tschel — quai d'eira pover Menin chi nu savaiva nodar — e til n'ha schlavazzà aint il puoz ch'el sbiattaiva sco'n pigliat, cun tuots quatter, e daiva sbrais e cluotschiva e's magunaiva e faiva uschè da stendscher chi d'eira ün dalet a verer. Lura sun eu tuornà aint il cuvel güsta cha Venderdi faiva dispitta culla duonna da Robinson, perquai ch'ella nu til laiva dar frajas ed ampuas.

«Venderdi mangia be nuschs da coco», ha'la dit cun rabbia, «las frajas ed ampuas sun per Robinson!»

Mo cun quai Venderdi nu d'eira perinplet, e cur ch'eu n'ha cumanzà a mangiar, schi m'è'l sigli adöss e la battosta ha cumanzà. Probabel ch'el füss gnü maister, el d'eira bainschi ün pa plü pitschen, mo svelt ed aisel sco üna müstaila. Scha Jogscha nu'm vess güdà, schi'm vess el terrà. Mo ella til ha tschüf pels chavels davò aint ed ha strat cun tuotta forza, fin ch'el ha stü ceder.

«Quai nu vaglia!» ha dit Nuot, «eu nu giov plü!»

Üna pezza ha'l fat il mutsch, lura ha'l dit:

«Tü Jogscha nun est la femna!»

«Schi ch'ella es la femna!» n'ha eu dit.

Nuot ha guardà üna pezza aint pellas chotschinas da Jogscha, lura ha'l dit:

«Schi muossa!»

Ella s'ha vouta ed ha dit:

«Na, ch'eu nu muoss!»

«Schi schi», n'ha eu dit, per buniar, «pür muossa a quel plufferun, quai es bain listess.»

«E na, ed eu nu muoss!»

Nuot tilla ha grampada pellas chotschinas ed ha cumanzà a strar. Jogscha tagnaiva ferm ed ha cumanzà a cridar. Eu n'ha dit:

«Schi muossa tantüna, sch'el nu voul crajer, quel saimpel. Cucca cha tü est üna!»

«Tegn'la pella bratscha!» ha dit Nuot, «ed eu tilla tegn pellas chommas. Mo Jogscha daiva da bratscha e da peis e faiva ün sbragizi da's tranglar. Lura sun gnüts ils sulvadis a güdar. Jachen vaiva salvà a seis cumpogn our dal mar, intant, e tuots duos s'ha büttats sün Jogscha e tilla han tgnüda. Nuot ha strat giò las chotschinas. Lura ha'l guardà.

Mo el es dalunga stat sü dret ed ha improvà da dir cun spredsch:

«Hai hai, main da nöglia!»

Curius, tschels nun han ris, i han guardà e nun han dit nöglia. Menin ha perfin fat ün pass inavo ed ha tschüttà sü per mai cun ögliuns. Jogscha schgniclaiva amo adüna, culla bocca averta e'ls ögls serrats cha las larmunas culaivan giò per la fatscha sco curals. Planet ha'la rafüdà da cridar. Ingün nu dschaiva nöglia. Nan da la riva gniva il schuschur da l'En. El d'eira oter co avant. Ed eir l'aua dal puoz am paraiva otra. Davo cha'ls mats tilla han largiada, schi Jogscha es statta sü be plan, s'ha tratta aint amo plü plan ed ha soflà il nas chi'm paraiva ch'ella nu less rafüdar plü.

Lura vaina dudi üna vuschuna tras la bos-cha:

«Che faivat qua?»

Quai d'eira sar Joannes. El tagnaiva la fotsch in man. El es gnü nan plü daspera, ha guardà üna pezza ed ha dit:

«Porchamainta!»

El staiva là, dret sü, il schilun pozzà cul manin cunter la s-charpa, uschea cha la fotsch staiva guliv oura, dasper sia fatscha chi guardaiva cun tschera fera aint per nusoters. El staiva là sainza as muantar, sco l'archanguel, e sia fotsch glüschiava e sbrinzliaiva sco üna spada cur ch'el ha dozà tschel bratsch ed ha dit, muossond sü vers la prada e'ls chomps:

«Our da quia! It a lavurar!»

Nus ans vain trats aint svelt ed eschan its per nos fat. Cun ir sü dal röven n'haja guardà aint per Jogscha. Seis ögls d'eiran oters co avant, amo plü gronds e plü glüschaints, mo las duos foppinas aint illas massellas nu d'eiran plü, e las traschoulas nu d'eiran plü. Ils chavels tilla crodaivan sur las spadlas giò, e tanter ils ögls e pro la bocca d'eira eir alch oter, alch chi tilla faiva sumagliar a ma mamma. Sü da la costa gniva il schuschur da l'En, cun ün'odur amara da föglias d'ogna. Mo vi da meis lefs d'eira amo adüna il gust da frajas da god.

Honda

Giacca, chotschas, stivals, s-charpas e manetschas, tuot es our da pel naira chi glüscha. La chaplina es cotschna, e suotoura pendan ils chavels fin a las spadlas.

El ha pozzà la Honda, quel motorun ferm cun roudas sco ün auto, dasper la s-chala d'ustaria. Uossa piglia'l giò la chaplina e'ls öglieruns, metta a lö la frisura, fa oura il zip ün toc, süsom la giacca, as dà üna stendüda e va sü da s-chala. Quaint esa musica. El spetta ün mumaintin sün üsch, fin cha las mattas guardan. Lura va'l dasper ellas via, sainza tillas avürar d'ögliada, cun passuns. Quai es üna passiva speciala, ils pass sun ün pa plü lungs co quai cha la chomma less, e'l corp sura va mincha jada ün zichin davant giò. Ün da seis cumpogns ha dit cha eir la passiva stopcha demonstrar la differenza dals solits citadins. El va fin pro'l bar, piazza manetschas, chaplina ed ögliers sülla credenza, metta las chommas in crusch, volva il cheu uschea cha las mattans vezzan seis profil e disch:

«Coki!»

Quai es per la barmaid chi po verer seis profil da tschella vart

aint. El baiva be plan. El nu vaiva said, insè. Lura paja'l e va, darcheu cun passuns, manetschas, ögliers e chaplina in man. I til guardan davo, i scuttan, las mattans, i stan sü, uossa, i van vi pro la porta. Mo el nu dà bada, el nu volva il cheu. Mo ils ögls volva'l, cun dar man la Honda. Oppalà, bod ch'el vess invlidà da metter sü la chaplina e'ls ögliers e da trar aint las manetschas. Il motor üerla fingià, il prüm be da bass, lura dadot e darcheu da bass. Vumm! daja üna spuolvrada cha la glera siglia, ed ün toc aval darcheu: vumm! e davent ch'el es.

Sün sia Honda, là è'l da chasa, e da motors s'inclegia'l lura, vè! El nu mangla verer las armaturas, ni per la früda ni per las turas ni per oter. El doda tuot quai. Schi, sia Honda, quella sa chantar, plü bain co tuot las cassetas, plü bê co tuot ils schlagars dal muond. Ah, co ch'ella fa per cumond pro la mindra manouvra! Malapaina da tocker aint esa, e fingià ha'la badà che chi's voul. Cumpetter po'la culs autos ils plü fermes. Pür chi vegnan, ils Jaguars, ils Mercedes, ils Porsches, ils Mustangs, cun directers e docters laint, cun fabricants e milliunars. Eu tils lasch passar ün tockin e lura duna gas, e vumm! davo pac meters tils n'haja fingià, eu tils pigl avant chi guardan be schlinch, cun lur gniffunas sco vaschias. Lascha tü be chi cratschlan cun lur trumbettas racas, lascha be chi improvan da'm tschüffer oura, Honda sto rier da schloppar da quai, da tschientquaranta sün duatschientevainch va'la suletta, sainza dar gas per uschè dir. Ah, mia Honda, quella ch'eu n'ha tschernü, ch'eu n'ha pajà, cun da meis raps, sainza as dumandar, povers bajaders cha vus eschat, a vus as muossa chi chi'd es qua il maister, chi chi'd es qua patrun! I'm vain be da rier: che es quai, tschantar in ün auto? Nöglia nun es quai! Quai sa mincha pluffer, star là sco ün sach lana da pulir, schmachar sül gas minchatant e fümär sigars gross. Per l'amur da Dieu, che sflötruns gronders cha quai sun, cun lur cravattas e lur chapels, cun lur tschattas plain anels, cun vainters tais e peis chi spüzzan! Na na, quels be chi taschan chamön e stettan inavo, cun lur ögls tschierplus. Che vezzna? Nöglia nu vezzna! Ni'ls gods ni las muntognas, ni'ls lais ni las nüvlas. E cur chi dà ün zich vent, schi serrna la fanestra. I nu san che cha quai es, il vent. I nu til saintan co ch'el schmacha cunter il pet, co ch'el volva, pro las stortas. I nu ferman aint ils gods e dasper ils lais, gnanca süls pass da muntogna. I han adüna prescha, per temma da gnir a la cuorta, per implir lur buorsas taisas, per magliar e

baiver e's far da gronds fin chi schloppan ün di. Tuottadi guardna süll'ura. I nu san che cha quai es: ir davent! Davent da chasa, sur terras e sur mars. Dalöntschi davent less eu ir, schigliess, surour ils cunfins da tuot ils pajais dal muond, adüna plü dalöntschi e plü dalöntschi, be eu e mia Honda!

La fontana persa

Eu chamin aint il let d'ün flüm süt sü. Minchatant guarda davo quel e tsel peidrun, schi füss inclur amo alch puoz. Mo i nun es gnanc'ün squit d'aua plü. Il siblun, tanter la crappa molada, spuolvra cun chaminar. Eu m'inchabuor, mo guinchir nu possa, eu sto ir oramai quella via, amunt, in tscherchas da la fontana.

Co? Nu d'eiran quai pass, davo mai? I nu's vezza ad ingün e tuottüna dod eu ils pass chi's ferman cur ch'eu am ferm e chi cuntinuan cur ch'eu vegn inavant. El am fa temma, quel pulizist invisibel chi guarda ch'eu fetscha meis dovair.

La val vain plü stretta aint illa clüsa ed eu n'ha fadia da chattar il truoi tantersü las plattas schlavadas oura glisch da quell'aua chi'd es gnüda millenis e chi uossa nu vain plü. Ün toc plü amunt esa god da las varts, lura la val as schlada. I cumainza il pas-ch. Eu chaminess jent sül tschisp, mo quel davo mai nu cumpatischa sviamaints, el am sforza da chaminar davo il let crappus.

Uossa duna ögl da la vart ün cuntschet vegl, ün da quels repars cunter l'auazun, fat cun bos-cha e crappa. Eu rampign sü. Quel davo mai nu recloma. Il mür cumainza a crescher, el vain adüna plü ot e plü lad e plü gröss, quai nun es plü ün cuntschet, quai es ün mürun immens, ün argin da betüm armà chi serra tuot la val. Hai hai, quai es la munta per tgnair il lai, m'impaisa, quella es la cuolpa chi nu vain aua. Quel davo mai ria darcheu, e seis pass rabattan dürs sül tschiment. I nun es ingün lai da tschella vart dal mür! El sarà bain stat üna jada, mo uossa esa là üna palü marscha cun tschispa schmagliada, cun puozs chi savuran da schmorva e cun üna belma verda e tachuossa sü pella costa. Là ingio cha viavant creschiva erba züjusa e spessa, cun violas, mattun, neglas d'crap e bandusas, là es uossa ün pantan. Schi rumpessan il mür, lura l'aua da la palü pudess

oura. Perche nu hana ruot il mür? El nu serva plü a nöglia, schi manca l'aua.

Mo guarda là! I han laschè l'alp! L'es propcha ingio ch'ella d'eira adüna, süsom l'era, la teja veglia, la stalla. Curius, sülla salaschada, davant l'entrada, nun esa ingünas buatschas. E la teja veglia nun es da lain vegl. Quai es lain nouv, ars aint aposta e dat sü cun öli brun s-chür. Tschütta, la porta es schlincha, sco adüna, cul polsch sura plü'n oura co quel suot. I han perfin glimà oura l'üsada dal portöl. Mo la petta dals mans dals massers, dals signuns e dals pasters, quella nu suna stats buns da far davo. In ün chantun da la teja es la chaldera, daspera il föcler. Eir las curunas sun precis ingio chi d'eiran, malagulivas e squadradas a manera. E lasura esa cuppinas da lain, la comma naira, sduns e plats da lain, perfin broclas. Quai es la vaschella veglia, üsada e stradovrada. Dapertuot esa sü scrittins «Nicht berühren!»

Eu vegn aint il schler dal chaschöl. Sülla curuna ourasom esa ün pèr fuormas. Eu toc aint e'm spavaint: i sun da chartun! Aint il schler dal lat esa eir tuot sco quai chi d'eira: la maisa dal signun, las muottas dal lat in s-chandler. Eu vegn aint cul daint: i nun es lat, id es ün tschert palperi da bargiamina, rapà e culuri precis sco gromma. Uossa ün hom am piglia pella mongia. Mo quai nun es l'invisibel, quai es be ün paster. El ha üna barba naira, bod massa naira, ed üna püpa resch nouva, cun mazoclas da saida cotschna. I nun es aint ingün tabac, ni tschütscha. I vegnan pro amo plüs pasters, cun aint blusas blauas rechamadas cun püt a crusch cotschen, cun chotschas nairas fattas oura cul fier e s-charpas da muntogna cun müsclas. Ingün suos-ch. Intuorn culöz hana fazous culurits, ün sco tschel, sün cheu tigelins nairs cun püschel. Tuots han barba e fatschas taisas chi glüschan. E mans fich curius hana: bod albs suotvart, sainza düritschas, e sura suna brüns, cun unglas nettas, tagliadas e glimadas a mezzagluna. Ün da quels pasters va uossa vi'l chantun da la teja e splatta culs mans, sco per dir chi cumainza. Cun quai as metta'l a trar la panaglia. Minchatant driva'l il vierchel, cucca aint e ria nan aint per mai. La panaglia nu sbarbuoglia, i nun es aint inguotta. Ün oter metta ün pèr fessels in fö, stumpla la schischögna cun plümagl e chaldera nan sur il fö e cumainza a masdar laint cul rupch. El ria aint per mai, tegna aint il chandun, sco per tour la temperatura. Eu vegn via a verer: la chaldera es vöda. Pür uossa vezza cha quai nun es fö,

suotaint. Quai sun bindels da palperi chi svolazzan, boffats d'ün ventilatur. E dadouravia nun esa fulia, quai es siblun culuri nair. I nu's vain suos-ch cun tocker aint, quai es culur dad öli.

Dasper la maisa dal chaschöl sta ün terz hom chi metta cullinas da palperi aint illa rischla. La puonna! El lascha giò la pressa lasura e tegna üna sadella da lain suot la crenna. Eir quel fa pajaglia aint per mai, sco per dir: Nunesa ch'eu fetsch quai fich bain!

L'invisibel, davo mai, ria eir el. El disch cha quist'alp nu saja plü mia, ch'eu tilla n'haja vendüda avant dalönch, mo ch'ella renda fich bain, cha blers esters vegnan a verer.

Eu mütsch our da teja, cun sgiarvitschs giò da l'era, mo eu sglisch sülla belma, eu riv aint illa patocha cha las s-charpas sfarfuoglian, eu sfuondr fin a la schnuoglia e nu riv oura culla chomma, la büergia naira am voul travuonder, eu dun da bratscha e chommas e vegn adüna plü inaint. Aint il puoz, be davant mai, vezza uossa tapuns marschs chi noudan, e tramas ruduondas, tuot grischas. Mo nu sun quai ils tettaigs da la teja veglia? E là via es la travamainta dal stavel, tschütta, cun noms intagliats e millaisems. E là stess esser eir meis nom, intaglià da puob cul curtè da glioffa. La belma am tendscha fin pro'l vainter, mo eu vögl rivar via pro quella pütta cun aint meis nom, vi da quella am pudessa tgnair per nun ir suot. Mo eu sfuondr e sfuondr, sainza retegn, fin pro'l culöz, fin pro'ls ögls. Inaquella l'invisibel ria cha'l mürun da l'argin rebomba, el am stir'oura e disch:

«Na na, meis char, uschè simpel nun es quai, tü nun hast amo fat teis dovair!»

El am placha aint il let da l'auai aintasom il pas-ch. I nu vain ingün'aua, neir sü quisü bricha, ed eu sto ir inavant, amunt, zopparlond vi e nan, adün'inavant, aint e sü, in tscherchas da la funtana. Giosom la blaisch am ferma e guard intuorn. Qua d'eir'la tantüna, la funtana, oursuot quel grippun sbuoflaiva l'aua, clera e lomma. Uossa tuot es züglia. Eu cumainz a chavar, culs mans. Eu am met in schnuoglias e sgraflich oura glera, crappa, siblun e territsch. Uossa vegnan oura tocs tschimentats. Tantüna, quai es l'inchaschamaint! E giosom es il büschen. Eu sgiazzin plü da red, lura metta l'uraglia sü'l büschen: nöglia. Eu cloc lasura culla s-charpa. I rebomba. Eu til sfrach cun ün crappun: tuot vöd, süt sech.

Quel davo mai nu ria plü uossa. El cumonda da chavar inavant.

Id es gnü pro glied. I stan davo mai e spettan. Alchüns scuttan. I dischan ch'eu saja quel chi sa ingio chi'd es la funtana, da nu disturbar. Curius esa cha meis mans nu'm fan mal. Las pivatellas gnanca nu sun criaintas, tant ch'eu chav oura üna fouruna sco ün tunnel, aint ed aint, fin süil grip. Eu met l'uraglia lasura e taidl.

Nu's doda üna rumur? Id es alch aintaquaint. Sco ün schuschur chi vain e va e tuorna darcheu. Minchatant para sco da dudir vuschs. Eu am volv vers la glied. Tuots guardan aint per mai. Eu di cha la funtana sarà chafuol aint il grip. Alchüns as volvan per ir.

I nun han said.

Eu guard inavo scha l'invisibel füss amo qua. El nun es plü. Mo eu dod sia vusch nan da dalöntschi:

«Nu't stramantar, e tü gnarast a chattar l'aua da la vita.»